

imperfecte et negligent. « Gibbosus est, quem terrena sollicitudo deprimit, ne unquam superna respiciat; lippus est, cuius sensum et mentem natura exauit, sed conversationis pravitas confundit; albuginem habet, qui candorem justitiae vel sapientiae sibi tribuens, a luce supernae cognitionis se per arrogantiam excludit; jugem habet scabiem, cui carnis petulantia dominatur; impetiginam, cui avaritia; herniosus est, qui in abilitate, id est in mente, pondus turpitudinis gestat. » Ita et Theodoretus, *Quest. XXX*, et Cyrillus supra.

Jam, si tantam munditiam exegit Deus a Judeis bestias immolantibus, quantum exigit a sacerdotibus et Christianis corpus Domini offerentibus et manducantibus? Narrat Joannes Moschus in *Prato Spirituali*, cap. c., Episcopum Rumelie celebrantem coram Agapito Papa, cum sisteret, eo quod de more non videret Spiritum Sanctum in hostiam visibiliter descendere, rogatum ab Agapito more eausm, respondisse: Diaconum qui flagellum tenet, removeat ab altari. Eo remoto solita signa apparuerunt, ipseque sacrificium perfecit. Ecce diaconi improbitas retardavit sacrificium tam sancti Episcopi. Idem S. Chrysostomo contigisse, ob diaconum conjicientem oculos in mulierem, narrat Metaphrastes in *Vita S. Chrysostomi*. Hanc ergo herniam fugiat, Christiani.

Narrat Palladius in *Lusitana*, cap. xx, presbyterum quemdam in fornicationis statu celebrantem, a Deo fuisse percussum canero, qui caput ejus ita exederat, ut ipsum os totum appareret in

vertice; hunc B. Macarius a manus impositione curavit, cum ante sponsondisset se non amplius peccaturum, neque altari ministraturum, sed sortem hanc amplaxurum.

E contrario, puris et sanctis Christus et angeli in sacrificio assistunt et ministrant, quin et subinde sacram hostiam deferant.

Angeli
dant Sy-
narin
Sanctia

Ita S. Catharina Senensis virgini sanctissimae, concupiscenti communionem, nec ob quorundam mormurationes sumere valenti, Christus ipse particulam hostiae consecratae detulit ex altari, ut testatur Raymundus Capuanus, e cuius manibus sacra hostia crepta est, lib. II *Vita Francisci Borgia*, cap. vi.

Ita S. Barbara, inter duos angelos cubiculum intrantis, ductu, Eucharistiam ex ipsorum manibus letissimus accepit (quod in periculo morbo maxime concupierat) S. Stanislaus Kostka, novitius nostri Ordinis, ut refert noster Saechinus in *ejus Vita*, et P. Ribadeneira, lib. III *Vita Francisci Borgia*, cap. vi.

B. Macarius narravit Palladio, ut ipse ait in *Lusitana*, cap. xx, « se observasse tempore communionis, se Marco exorcitatoris nunquam dedisse oblationem, sed ei angelum dedisse ex ara; solum autem se vidisse digitum manus ejus qui dabat. »

S. Onuphrius in eremo singulis septimanis Eucharistiam ex manibus angelorum percipiebat, indeque tam celestis et angelicus evasit, ut patet ex *ejus Vita*. Plura offeram *Numer. iv*, in fine.

CAPUT VIGESIMUM SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Prescribitur ut immundi et alienigenae ab esu victimarum abstineant. Secundo, vers. 18, describuntur macula quibus victima carere debet.

4. Locutus quoque est Dominus ad Moysen, dicens: 2. Loquere ad Aaron et ad filios ejus, ut caveant ab his quae consecrata sunt filiorum Israel, et non contaminent nomen sanctificatorum mihi, quae ipsi offerunt; ego Dominus. 3. Dic ad eos, et ad posteros eorum: Omnis homo, qui accesserit de stirpe vestra ad ea quae consecrata sunt, et quae obtulerunt filii Israel Domino, in quo est immunditia, peribit coram Domino, ego sum Dominus. 4. Homo de semine Aaron, qui fuerit leprosus, aut patiens fluxum seminis, non vescetur de his quae sanctificata sunt mihi, donec sanetur. Qui tetigerit immundum super mortuo, et ex quo egreditur semen quasi coitus, 5. et qui tangit reptile, et quodlibet immundum, cuius tactus est sordidus, 6. immundus erit usque ad vesperum, et non vescetur his quae sanctificata sunt; sed cum laverit carnem suam aqua, 7 et occubuerit sol, tunc mandatus vescetur de sanctificatis, quia cibus illius est. 8. Morticinum et captum a bestia non comedent nec polluantur in eis; ego sum Dominus. 9. Custodiant praecipua mea, ut non subjaceant peccato, et moriantur in Sanctuario, cum polluerint illud; ego Dominus qui sanctifico eos. 10. Omnis alienigena non comedet de sanctificatis, inquinatus sacerdotis et

mercenarius non vescetur ex eis. 11. Quem autem sacerdos emerit, et qui vernaculus domus ejus fuerit, hi comedent ex eis. 12. Si filia sacerdotis cuilibet ex populo nupta fuerit, de his quae sanctificata sunt, et de primitiis non vescetur; 13. sin autem vidua, vel repudiata, et absque liberis reversa fuerit ad domum patris sui, sicut puella consueverat; aletur cibus patris sui. Omnis alienigena comedendi ex eis non habet potestatem. 14. Qui comederit de sanctificatis per ignorantiam, addet quintam partem eum eo quod comedit, et dabit sacerdoti in Sanctuarium. 15. Nec contaminabunt sanctificata filiorum Israel, quae offerunt Domino; 16. ne forte sustineant iniquitatem delicti sui, cum sanctificata comederint; ego Dominus qui sanctifico eos. 17. Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: 18. Loquere ad Aaron et filios ejus, et ad omnes filios Israel, diesque ad eos: Homo de domo Israel, et de advenis qui habitant apud vos, qui obtulerit oblationem suam, vel vota solvens, vel sponte offerens, quidquid illud obtulerit in holocaustum Domino, 19. ut offeratur per vos, masculus immaculatus erit ex bobus, et ovibus, et ex capris; 20. si maculam habuerit, non offeretis, neque erit acceptabile. 21. Homo qui obtulerit victimam pacificorum Domino, vel vota solvens, vel sponte offerens, tam de bobus quam de ovibus, immaculatum offeret, ut acceptabile sit: omnis macula non erit in eo. 22. Si caecum fuerit, si fractum, si cicatricem habens, si papulas, aut scabiem, aut impetiginem, non offeretis ea Domino, nec adolebitis ex eis super altare Domini. 23. Bovem et ovem, aure et cauda amputatis, voluntarie offerre potes; votum autem ex eis solvi non potest. 24. Omne animal, quod vel contritis, vel tuis, vel sectis ablatique testiculis est, non offeretis Domino, et in terra vestra hoc omnino ne faciatis. 25. De man alienigenae non offeretis panes Deo vestro, et quidquid aliud dare voluerit; quia corrupta et maculata sunt omnia: non suscipietis ea. 26. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: 27. Bos, ovis et capra, cum genita fuerint, septem diebus erunt sub ubere matris suae; die autem octavo, et deinceps offerri poterunt Domino. 28. Sive illa bos, sive ovis, non immolabuntur una die cum foetibus suis. 29. Si immolaveritis hostiam pro gratiarum actione Domino, ut possit esse placabilis, 30. eodem die comedetis eam, non remanebit quidquam in mane alterius diei; ego Dominus. 31. Custodite mandata mea, et facite ea; ego Dominus. 32. Ne polluat nomen meum sanctum, ut sanctificet in medio filiorum Israel; ego Dominus qui sanctifico vos, 33. et eduxi de terra Aegypti, ut essem vobis in Deum; ego Dominus.

2. LOQUERE AD AARON ET AD FILIOS EJUS, UT CAVEANT (ut abstineant; hebraice, ut separentur, quando videlicet ipsi sunt immundi) AB HIS QUAE CONSECRATA SUNT, — QUAE DEO QUOMODOLIBET oblata sunt. Serus erat de his quae nude offerebantur, non Deo in sacrificio, sed Levitis et sacerdotibus in alimonia, ut erant decimae et primitiae: haec enim Deo solenni ritu non erant oblata, nec eorum pars erat Deo sacrificata; unde his poterant vesci Levitae etiam immundi, imo poterant ea vendere laicis, et commutare rebus aliis.

ET NON CONTAMINENT NOMEN SANCTIFICATORUM MIHI, — q. d. Ne contaminent sacra mea, ne mihi sanctificatis et oblati notam impuritatis aspergant: noster Interpres in Hebraeo legit *קדשי kadosai*, id est sanctificatorum mihi; jam aliis punctis legit *kodset*, id est sanctitatis meae, q. d. Nomen sanctum meum.

Verum melius Noster legit *kadasai*, quia sequitur, *quae mihi offerunt*; haec enim sunt sanctificata Deo.

3. DIC AD EOS ET AD POSTEROS EORUM, — manda ut haec lex servetur apud posteros, maxime quia illi soli eam reipsa implebant et exsecratur: nam presentes tantum eam audiunt et recipiunt, non vero eam implebant. Ratio est, quia ceremoniales haec leges non sunt observatae in deserto, tum quia in eo non erat stabile tabernaculum nec domicilium; tum quia in eo non habebant commercia cum Gentibus, uterentur tunc, vitum, mel, animalia alique quae Deus sibi offerri et sacrificari jussit: unde et ex solo manna ibidem vixerunt per quadraginta annos. Vide dicta cap. praeced. vers. 12.

OMNIS HOMO QUI ACCESSERIT (comedendi causa) AD EA QUAE CONSECRATA SUNT, IN QUO EST IMMUNDITIA (quae explicatur vers. 4, scilicet si sit leprosus, semine pollutus, si tetigerit mortuum vel reptile, si comederit morticinum), PERIBIT CORAM DOMINO. — Hebraice, *ascendetur anima illa a facie mea*, id est a me, ut vertunt Septuaginta.

Nota: Deus hic tam graviter et severe sancit,

ne immundi ad res sacras et sacrificiorum carnes comendandas accederent, partim ob reverentiam sacerdotum et sui cultus, partim allegorice ad præsignandum, quam strictè exacturus esset puritate animæ, in sumentibus communionem corporis et sanguinis Domini, quod unicum est sacrificium legis novæ, veteribus hæcæ omnibus adumbratum. Ita Abulensis, de quo vide S. Basilium, serm. 2 *De Baptismo*. cap. II et III.

Merito ergo in impuros sacerdotes et clericos vindicta Dei deservit. Audi exempla.

Gregorius Turonensis, lib. V *Hist. Francorum*, cap. v: Cum per mortem, inquit, Sylvestri sedes Ecclesiæ Lingonicæ vacaret, Lingonici Episcopum flagitantes, Pappolum, qui quondam Archidiaconus Augustodunensis fuerat, accipiunt: qui multa, ut asserunt, egit iniqua, quæ a nobis præmittuntur, ne detractores fratrum esse videamur: tamen octavo habuerit exitum non omitam. Anno quadam Episcopatus sui, dum dioceses ac villas Ecclesiæ circumiret, quadam nocte Jormienti apparuit illi B. Petricus vultu minaci, cui ita: « Quid tu, inquit, hic Pappole, ut quid sedem meam polluis? ut quid Ecclesiam pervadis? ut quid oves mihi creditas sine dispergis? Cede loco, relinque sedem, abscede longius a regione. » Et hæc dicens, virgam quam habebat in manu, pectori ejus cum ietu valido impulit. In quo ille evigilans, dum cogitat quid hoc esset, fixe in loco illo defigitur ac dolore . . . aximo cruciatur. Abhorret cibum potumque, et mortem jam sibi proximum præstolat. Quid plura? tertia die cum sanguinem ore projiceret, expiravit. Exinde elatus Lingonas est sepultus.

Audi Petrum Damianum Ostiensem Episcopum, in epist. ad *Hildebrandum Papam*, tom. III *Biblioth. SS. Patrum*: « Istud nunc, ait, ad memoriam redit, quod in Beneventana olim urbe constitutum me audire contigit. Princeps ejusdem civitatis presbyterum sanctæ conversationis virum, et in divinis officiis ac præcipue in solemnitate Missarum indesinenter assiduum excolebat; qui cum quotidie sacris mysteriis reverenter insisteret, angelus Domini ex consuetudine veniebat, et vidente principe sacramentum Domini corporis ex offerentis manibus assumebat. Sed, o criminalis vite hujus lubrica et incerta conditio! Nam qui angelicus fruebatur obsequiis, in fædæ luxuriæ voraginem repente prolapsus est. Quid plura? Peragendi mysterii sacri tempus advenit: consuetudine foris exigente presbyter compellitur, sed graviter intus conscientia remoriente torqueatur; ornatur, accedit, trepidat, palpitat, tamen offerre presumat. Jam ecce angelus, ut asseveratus fuerat, venit, et inspectante principe spongiam infectam aqua super caput illius expressit, omnesque sordes atque squalores, quos ex corpore illius ante contraxerat, membris ejus omnibus iterum superfundit. Hoc viso princeps admiratus obstupuit, presbyterumque semotis omnibus

secrete convenit. Inquisitus itaque presbyter si noviter aliquid eriminis admisisset, primo quidem perhorrescens, facinus abnegat; deinde male sibi conscius, ac principis auctoritate compulsus, tandem corruisse se nocte præterita in quamdam ejusdem principis cubiculariam confitetur. »

Audi eundem in epist. ad *Taurinensem Episcopum*, et ex eo Baronium, tom. XI, anno Christi 1037: « Cum Stephanus Papa, qui zeli Phinees emulabatur ardorem, omnes clericos Romæ, qui post interdictum Papæ Leonis incontinentes existenter, de conventu clericorum et choro Ecclesiæ præcepisset exire, ut quanquam relicti feminis per penitentiam lamenta se corrigerent, tamen quia sancto viro inobedientis fuerant, et de sacratio ad tempus exirent, et celebrantia Missæ licentiam de cætero non sperarent. Juxta Canoniam B. Cæcilii trans Tiberim constitutum presbyter habitabat, qui nec feminam ullo modo acquiescebat abjicere, nec unquam poterat hæc statuta nisi vana prorsus et frivola judicare. Quadam itaque die dum incolomis, vegetus ac robustus existeret, vespertinis horis ad quiescendum se in lecto composuit, sed repentina divina ultionis animadversione percussus. Mane repertum est cadaver exanimæ. Illico prefate Canonice religiosi duos ad me clericos direxerunt, qui tati debentem, consilium dedimus, ut eum quidem, quia presbyter fuerat, penes ecclesiam sepelirent, sed nullum ei vel hymnorum vel psalmodiæ officium redderent, quatenus et incensis terrore accesserent, et castitatis gloria germinantius pullularet, et certe dignus videretur ut mortuus (juxta Prophetam) sepulturam possideat asini, qui dum vivere, humana contempsit lege constringi. »

S. Epiphanius (ut ex Metaphraste refert Surius in *Vita* ejus, cap. xviii, die 12 maii) « Constantiæ Episcopus hoc tempore oblationis servabat: nunquam eam perlicebat, donec vidisset visionem. Consueveratque prefari verba quædam, et ei statim revelabatur. Cum itaque aliquando ter dixisset sermonem, nulla ei sese obtulit visio. Cum is autem lugeret, et oraret ut sibi causa significaretur, primus observat diaconum, qui a sinistris tenebat ventiliarium ministratorem. Quem cum observaret, considerat Epiphanius in ejus fronte apparere lepram. Nulli autem erat manifestum diaconum eo morbo laborare; Epiphanius itaque manum extendit, et instrumentum levavit ministratorem, ei benigne dicens: Vade, fili, in domum tuam, et ne modo sanas divina mysteria. Ipse autem statim egressus est, et ivit in domum suam, datque Epiphanius officium alii diacono. Deinde ex priore seiscitatur causam; cumque is diceret quod illa nocte dormierat cum uxore, accessit tunc ordine sacratio, eis benigne dixit Epiphanius: Quicumque, o fili, clero digni estis habiti, solve calceamenta vestra, ut non in iis ingrediaini, et ut colatis virum sanctum, qui

in Ecclesia predicat et dicit: Et habentes uxores tanquam non habentes. Ex hinc ergo non amplius ordinabat Epiphanius eos qui habent uxorem, sed viros sanctos, qui vitam exercebant monasticam, et viduos viros probatos; licet tunc vere videre Ecclesiam, tanquam pulchram sponsam ornata sacerdotio. »

Ausculta Willelmum Malmesbur., *De Gestis Anglorum*, lib. II: « Henricus Imperator habebat clericum in curia sua, qui et litterarum peritiam, et vocis elegantiam vitio corporis deformabat, quod meretriciam villæ vehementer ardebat; cum qua nocte solemnium volutatus mane ad Missam Imperatoris aperta fronte adstabat. Dissimulata scientia, mandat ei Cæsar ut se paret ad Evangelium quod ejus melodia delectaretur; erat enim diaconus. Ille pro peccati conscientia, multis præstigiis subterfugere; Imperator contra nunquam urere, ut probaret ejus constantiam; ad extremum prorsus abnunti: Ego, inquit Cæsar, quia non vis parere mihi in tam facili obsequio, extorrem te totius terre mee præcipio. Clericus amplexus sententiam accessit continuo; missi pedissequi qui eum persequerentur, ut, si perseverandum putaret, jam urbem egressum revocarent. Ita cunctanter compilatis omnibus suis, et in sarcinulis compositis, jam profectum magnaque violentia retractum Henrici presentia sustinuit. Qui lætus subridens: Probe, ait, fecisti, et gratulor prohibiti tui, quod pluris penderis Dei timorem quam patriam, respectum celestis iræ quam minas meas: quapropter habeto Episcopatum, qui primus in imperio meo vacaverit; tantum indecenti amori renunties. »

Denique nota est tragedia infelix et terribilis Udonis Marpurgensis Episcopi, quam fuse refert S. Antoninus, Nauclerus et Fulgosius: « Cum Udo Episcopus, inquit, ne signis quidem ac divinis vocibus communitus, ab impudicitia sibi temperaret, viri religiosi Deum ut Episcopum aut corrigeret, aut tollerent, rogaverunt. Inter eos cum noctu in ecclesia S. Mauricii Fredericus Canonius ejusmodi precibus operam daret, vehementioris venti afflatu omnia que in templo erant lumina extingui perspexit; nec multo post, duos juvenes vidit duo candelabra accensis cereis ferentes, et Christum cum parente ejus atque Apostolis subsequi. A quibus cum essent vocati sancti homines, quorum corpora in templo quiescebant, visus est inter eos Mauritius venire, qui longa atque gravitate Udonem Episcopum accusavit; quem haud multo post Christum nudum adferri a duobus jussit atque damnavit. Is autem pugno ab ipso urum altero, qui eum portarunt, graviter in mediis renibus iectus, christianam hostiam quam in comunione ejus dici pridie sumperat, revolvit in calicem, qui altari impositus fuit, atque securi percussu Udone, rerum illarum omnium visio evanuit. Quare vehementer territus Fredericus, se ad altare accessisset, calicemque in eo esse

cum christiana hostia inspexisset, et simul Episcopum mortuum humi jacentem, alios religiosos viros excitavit, qui ablatum inde Episcopi corpus in agro sepeliverunt. »

4. QUI TETIGERIT IMMUNDUM SUPER MORTUO, — g. d. Immundus erit, qui tetigerit immundum propter mortuum, vel qui mortuum, puta cadaver aliquod, tetigit, curavit, sepelivit, aut funeri ejus interfuit. Hic enim immundus erat, et qui sic immundum tetigisset, pariter fiebat immundus, ut carnis Deo immolatus vesci ei non liceret.

Septuaginta vertunt: Qui tetigerit immunditiam animæ, id est cadaveris, hoc est, qui tetigerit cadaver; unde alii censent solos tangentes cadaver hic aceri ab esu sacramentum carni, non autem eos qui vicissim hoc tangentes tetigissent: nec enim eos suam immunditiam in alios transfudisse. Sed priorem sensum postulat versio nostra, et eodem inclinat Hebræa et Chaldaea, uti fatetur Vatablus; huc etiam faveo id quod sequitur:

5. QUI TANGIT REPTILE ET QUODLIBET IMMUNDUM (Hebræice, qui tangit reptile, et hominem qui contaminare potest, uti est leprosus, menstrua, seminifluus), CUIUS TACTUS EST SORDIDUS, — quia cum quem tangit, pollutus et immundus reddit, ita ut non liceat ei de carnibus sacris comedere.

7. QUIA CIBUS ILLIUS EST, — id est, quia pertinet ad eum comedere de cibis Deo oblati.

8. MORTUINUM ET CAPTIVUM NON COMEDENT. — Mortuinum, ait S. Hieronymus, est corpus in quo moritur sanguis, id est anima, puta quod moritur sine effusione sanguinis; nam sanguis vocatur anima, quia est animæ vehiculum et sustentaculum: hæc ergo de causa, mortuina hæc lege censentur immunda, uti et lacerata a bestia.

9. CUSTODIANT PRÆCEPTA HEA, UT NON SUBJACEANT PECCATO, ET MORIANTUR IN SANCTUARIO (ne occidantur a me in sanctuario, uti occisi sunt Nadab et Abiu), CUM POLLUERENT ILLUD — hoc enim ipso quo contra hæc leges comedunt carnes in sanctuario Deo oblatas, cum sunt immundi, et carnes ipsas, et consequenter sanctuario ipsam in quo ille oblate sunt, pollutant et contaminant.

EGO DOMINUS QUI SANCTIFICO EOS, — qui volo et jubeo eos esse sanctos.

10. OMNIS ALIENIGENA NON COMEDET DE SANCTIFICATIS. — Pro alienigena, hebræice est extraneus, id est, qui non est de genere sacerdotali; nam solis iis qui erant de stirpe Aaron, puta filiis et filiabus, atque eorum servis et vernaculis, licebat comedere carnes Deo oblatas, illas scilicet, quæ cedebant in jus sacerdotum: nam ex hostia pacifica quæ magna ex parte cedebat offerenti, laici quilibet cum eo comedere poterant.

Nota: Alienigena tripliciter sumitur. Primo, alienigena dicitur is, qui non est de genere Judæorum. Secundo, qui non est de stirpe Levi, Numer. xviii, 4. Tertio, qui non est de stirpe Aaron. Ita capitur hic.

INQUILINUS SACERDOTIS ET MERCENARIUS NON VESCEN-
TUR EX HIS. — « Inquilinus, » hebraice *תושב* *tosab*,
vocatür is, qui moratur cum sacerdote, sed non
est de stirpe ejus; moratur, inquam, quasi hos-
pes, mercenarius vel peregrinus: hic ergo non
poterat edere de sanctificatis, quia non pertine-
bat ad stirpem sacerdotis vel familiam, uti per-
tinebant servus et vernaculus, id est servus domi-
natus, qui cum toti sint sui domini et heri, pos-
sunt vesci sanctificatis, uti dominus ipse cum suis
filiis.

42. SI FILIA SACERDOTIS CULIBET (1) DE POPOLO
NUPTA FUERIT, DE HIS QUÆ SANCTIFICATA SUNT, ET DE
PRIMITIIS NON VESCETUR, — quia per nuptias jam
in aliam familiam popularem commigravit; uxor
vero sacerdotis is vesci poterat, quia una caro
et una persona censetur cum marito sacerdote.
Nota, *primitiis* hic vocantur prima et electa, quæ
Deo offeruntur et sanctificantur. — ut patet ex He-
braeo; sic etiam capitur hæc vox *Leviti* xxv, 4.

43. SIN AUTEM VIDEA, VEL REPUDIATA, ET ARSQUE
LIBERIS REVERSA FUERIT AD DOMUM PATRIS SUI, SICUT
FUELLA CONSERVATA, ALETRU CIBIS PATRIS SUI. —
Talis enim repudiata licet liberis habeat, illi ta-
men sequuntur patrem: nam matres in lege ve-
teri non succedebant in bona et hereditate pa-
rentum: unde nec filii habebant bona materna,
utpote quæ nulla erant; sed tantum paterna:
patri enim soli succedebant; unde et patri in-
cumbent eorum alimentatio: itaque cum mater
repudiata redit ad domum patris redit sine li-
beris, et alenda est a patre, perinde uti alia fuit
existens puella ante nuptias.

Tropologie S. Cyrillus, lib. XI *De Adorat.*
pag. 243. Si anima, ait, ut damnabilis repudiata
fuerit, et destituta viro, id est spirituali sponso,
fructumque ex virtute nullum habeat, illico ad
priorem statum redeat, celeriterque ad domum
patris sui revertatur per penitentiam, repetatque
priorem illam cum Deo cognationem, tum deni-
que vescatur panibus illius.

14. QUI COMEDERIT DE SANCTIFICATIS PER IGNO-
RANTIAM: ABDET QUINTAM PARTEM, pro injuria irro-
gata tabernaculo vel sacerdoti: debebat etiam
dare aretem Deo in sacrificium, uti dictum est
cap. v, vers. 45) CUM EO QUOD COMEDIT, ET DABIT
SACERDOTI IN SANCTUARIUM, — ut scilicet inferatur
in sanctuarium, ad usus vel sacerdotis, vel sanctua-
rii: si enim sanctificata que comederat offe-
rens, erant ex partibus que Deo cedebant, ut si
anguinem, caput, caudam, in hostia pro delicto
comedisset, restituito faciendâ erat ipsi sanctua-
rio, id est sacerdoti ad usus sanctuarii: sin au-
tem comederat ex his que sacerdoti cedebant,
restitutio faciendâ erat ipsi sacerdoti ad ejus usus.
Ita Abulensis.

15. NEC CONTAMINABUNT SANCTIFICATA, — come-

(1) Clarior ex hebr., *עֵרְוָה*, id est scilicet qui non fuerit de
genere sacerdotali.

deudo illa, cum non sint de genere sacerdotali (2).
18. HOMO DE DOMO ISRAEL, — de stirpe et poste-
ris Jacob. Vide dicta *Leviti* II, 1.

DE ADVENIS QUI HABITANT APUD VOS, — de pro-
selytis, qui ex Gentibus ad vos commigraverunt,
ut Deum verum vobiscum colant, ideoque circum-
cisi sunt et facti Judei.

18 et 19. QUIDQUID ILLUD OBTULERIT IN HOLOCAUS-
TUM DOMINI, MASCULUS ERIT. — Poterat enim offerre
aliam victimam non in holocaustum, sed pro
peccato, vel pacificam, etiam feminam; sed qui
offerebat victimam in holocaustum, debebat of-
ferre masculum. Si quis ergo novisset feminam
in holocaustum, debuisset pro ea dare mascu-
lum, si quidem habuisset intentionem absolute
vovendi holocaustum: tunc enim debebat in voto
sequi determinationem legis, quæ jubet offerri
masculum, non feminam, sin autem tantum cer-
tum hoc animal, puta feminam, ex ignorantia
vovisset in holocaustum, nec voluisset aliud vo-
vere, tunc ut summum fuisset obligatus rendere
eam, et ex pretio emere masculum in holocaustum.
Dico ut *summum*: nam si vovisset femi-
nam in holocaustum, ex affectu tali, uti feminam
determinate, quia bellam, vel pinguem, offerri
vellet in holocaustum, ita *ut* absolute nollet aliud,
tunc ad nihil tenebatur: quia hoc ejus votum
circa materiam omnino illicite versabatur, et
ipse noluit vovere licitam (3).

21. HOMO QUI OBTULERIT VICTIMAM PACIFICAM.
— Describitur hic qualis debeat esse victima pacifica,
sicut vers. 18 descripta fuit victima holocausti;
omittitur hic victima pro peccato, quia de ea
actum est fusc cap. v, prescriptumque quæ
quisque offerre debeat.

OMNIS MACULA NON ERIT IN EO, — id est, nulla
erit.

Tropologia harum macularum eadem est que
in maculis sacerdotum cap. xxi, vers. 18. Ita Ra-
dulphus.

SI FRACTUM, — si fractos habeat pedes, vel lum-
bos, vel oculos.

22. SI CICATRICES HABENS. — Hebr. *si incisum*, id est
est, si incisuram cicatrice ostendat. Septuaginta
et *ῥωσσοειδης*, si lingua truncatum sit. Recentiores
vertunt: Si membrum resectum habens; sed hoc
satis vetustum est præcedenti particula: si enim
fractum velitum est, ergo et resectum.

SI PAPULAS, — id est, si verrucas habeat. Ita Va-
tablus.

23. BOVEM ET OVEM AURE ET CAUDA AMPUTATIS VO-
LUNTARIE OFFERRE POTES. — Pro auro et cauda am-
putatis, Chaldeus et recentiores vertunt, super-

(2) Versum 16 cum vers. 15 Maner ita copulat, ne præ-
fancat res sacras filiorum Israelis, quas Jova obtulerunt,
atque ita, seu ita ut factum est. Illos culpam delicti.
(3) Pro ut offeratur per vos, hebr. est, ad gratiam esse
tram, ad favorem vobis conciliandum, id est, si quæ
velit Deo id esse acceptum, quod offere voluerit, offerat
masculum integrum, etc.

quam et diminutum, id est, qui enormibus et con-
tractis est membris (1). Verum Septuaginta tam
hic quam *Leviti* xxi, 18, vertunt ut Noster, ἄρ-
τηρος, ἢ ῥωσσοειδης, id est, aure vel cauda trunca-
tus. Generalia enim nomina hebraeorum signifi-
canta, sæpe ex usu ad aliquid particulare deter-
minantur, uti videmus cap. xxi, vers. 18, ubi
כסא *pissoch*, id est saltitans, claudum significat;
קד *dae*, id est tener, lippum; *חרור* *charum*, id
est succisum, significat sinum, cui quasi in-
clusus est nasus; sic *exorescens* (si id radix hebraea,
quæ alibi non reperitur, significat) significare
potest auribus truncum, cui caput eminent et
quasi exorescens apparet, vel cui nasus exorescit,
quique magno aut retorto est naso, uti No ter
vertit cap. xxi, vers. 18; sic *diminutus* est, qui
cauda minutus est: sic enim explent Septua-
ginta et Noster. Bos ergo et ovis, aure et cauda
amputatis, poterat esse victima voluntarie sive
spontanea, non autem votiva, ac consequenter
nec pro peccato, quia sacrificium pro peccato
non erat voluntarium, sed obligatorium, æque
ac votivum: idem dico de aliis ad quæ hebraei
stato tempore obligabantur; hæc enim non sponta-
nea erant, sed necessaria et lege prescripta.
Ratio est, quia major est obligatio in votivis et
præceptis sacrificiis, quam in spontaneis. Unde
in his permittitur major libertas, quam in illis;
illis etiam major inerat dignitas: unde purior
et magis integra victima in his merito exigitur.

Tropologie, in auro obedientia, in cauda signa-
tur perseverantia: sine his opus liberum et
supererogationis, puta opus illius, qui non vovit
statum perfectionis, placere potest, non autem
opus ejus qui vovit. Unde in votis sicut major est
reatus, nisi opere consummatur; ita major erit
corona, si compleantur, ut utrinque qui vove-
runt ad profectum constringantur: inquit Radul-
phus. Præclare S. Bernardus, homil. *De duobus dis-
cipulis euntibus in Emmaus*: « Papiens, inquit, in
tribulatione, et gaudens ad laborem obedientiæ,
potest dici potens in opere. Videat aliquem fre-
quenter in oratione devotum, cujus oculi sunt si-
cut piscine in Hesebon, præ multitudine lacryma-
rum, sed recusat ferre jugum obedientiæ: votum
suum offerre se estimat, offerendo hostiam am-
putata aure; suam plangit in oratione super-
biam, sed hora compunctionis transacta, ita su-
perbus est, sicut ante, etc. Tales potentes viden-
tur in sermone, sed non in opere. In opere et ser-
mone sunt potentes, qui habent in moribus ho-
nestatem, in operibus virtutem, in sermone scien-
tiam, devotionem in orationis assiduitatem, amoro-
sam in conversatione, perseverantiam in amore.»

Recte dicebat Chilon tarde quidem esse aggre-
diendas res magnas; sed cum semel incepisset,

(1) *וּטְוֵי* est animal, cui e partibus, que gemine
sunt, una est altera longior et extensor: ita *קָרוֹס* contra
animal dicitur, cum una pars justo brevior est et con-
tractior.

constantissime in agendo perseverandum esse
Nihil enim est tam arduum et insolitum, quo
non evincat perseverantia. « Perseverantia vi es
efficacior, teste Sertorio, multaque que uno im-
petu confici non possunt, paulatim absolvuntur.
Est enim assiduitatis vis invieta, que omnem su-
perat excelsitudinem potentiam; et tempus, quod
plurimum auxilii fert iis, qui prudentem occasio-
nem captant, idem infestissimum est iis, qui im-
portuna festinatione utuntur, » inquit Plutarchus
in *Sertorio*.

« Turpe, inquit Seneca, est cedere oneri, et lu-
tari cum officio, quod semel recepisti. Non est vir
fortis et strenuus, qui laborem fugit, nec crescit
illi animus ipsa rerum difficultate. »

Idem, *epist.* 4: « Nihil, ait, est quod non ex-
pugnet pertinax opera, et intenta ac diligens
cura. » Et *epist.* 16: « Perseverandum est, et as-
siduo studio robur addendum, donec bona mens
sit, quod bona voluntas est. » Et *epist.* 65: « In
excelso est vita beata, sed perseverantia penetra-
bilis. »

24. OMNE ANIMAL, QUOD VEL CONTRITUS, VEL TUISIS
(ita legendum cum Romanis; non *tonsis*, uti le-
gunt Plantiniana), VEL SECUS ABLATISQUE TESTICU-
LIS EST, NON OFFERETIS.

Tropologie, testiculis significatur facultas ge-
nerandi et producenti bona opera, quorum pa-
ter est ratio, mater voluntas; que si defecta sit
sterilis aut infucunda, inepta est ad Dominicam
oblationem. Ita Radolphus et Cyrillus, lib. XV
De Adoratione.

25. DE MANU ALIENIGENE (Gentilis manentis in
sua superstitione; hec enim hebr. vocatur *כַּרְכַּר*
ben nechar, id est, filius alieni) NON OFFERETIS PAN-
ES DEO VESTRO. — « Panes, » id est, sacrificia
que sunt quasi panis, id est, cibis Dei. Unde
Septuaginta vertunt *ἀσπα*, id est *donâ*: vido dicta
cap. xii, vers. 22; neque enim possunt hic intel-
ligi panes propositionis, quia eos conficiebant
sacerdotes, non laici, multo minus alienigenæ,
ut patet cap. xxiv, vers. 5.

ET QUODCUMQUE ALIUD DARE VOLUERIT, — alienigena
scilicet, ut offeratur immediate et adoleatur Do-
mino, uti tunc, oleum, vinum; hæc enim ab eo
accipi non poterant, cætera vero accipi poterant.
Unde non velitur hic ne sacerdos a Gentilibus
accipiant pecuniam ad emendas victimas: eas
enim tum ab aliis acceperunt, tum a Seleuco
rege Asiæ, II *Machab.* II, 3.

QUIA CORRUPTA ET MACULATA SUNT OMNIA, — puta
munera et victimæ Gentilium, eo quod ipsi of-
ferentes corrupti, id est idololatæ, sunt. Rursum,
quia ipsi apud Iudeos immundi censebantur;
unde accubantur a saceris, et non poterant ingredi
Sanctuarium, quia hæc erant propria status Ju-
daei, ad quem ipsi non pertinebant: sicuti nunc
illi qui non sunt baptizati, non admittuntur ad
sanctam communionem, ad templa et sacrificia
Christianorum. Ita Abulensis.

27. BOS, OVIS ET CAPRA, CUM GENITA FUERINT, SEPTIEM DIEBUS ERUNT SUB UBERE MATRIS SUE; DIE AUTEM OCTAVO ET DENICES OFFERRI POTERUNT DOMINO.—quia septem primis diebus fetus est nimis tener. Vide dicta *Exodi* xxii, 30, ubi idem dicitur de primogenitis.

Tropologice Radulphus: Septem diebus, id est, quædam quis non aliud nisi res hujus mundi, et temporalia cogitare potest, tamdiu doctrina simplici nutriatur; die vero octava, id est, cum fuerit spiritualis effectus et spiritu renovatus, Domino poterit presentari.

Allegorice, septem diebus hujus vite sub Eclosia matre sumus; octava vero die resurrectionis sistemur Domino in gloria. Ita Radulphus.

28. SIVE ILLA BOS, SIVE OVIS, NON IMMOLABUNTUR UNA DIE CUM FOETIBUS SUIS, — quia hoc crudele videtur. Voluit Deus hac lege Judæos docere humanitatem, ut scilicet in bestias præmeditata humanitas, in hominum refrigeria erudiretur, inquit Tertullianus, lib. II *Contra Marcionem*. xvii. Eadem de causa *Deut.* xxii, 7, vetatur is qui nidum invenit, accipere matrem cum pullis.

Tropologice Radulphus: « Mater, ait, est voluntas, quæ fetus suos Deo immolat, cum in exterioribus actibus quicquid legi Dei contrarium est, pro posse suo trucidat; sed tunc circa seipsam gravis ei labor est, quia voluptatum memoriam quibus sponte se subdidit cum ad Deum videri nititur, etiam invita gemensque molestant sentit: non ergo terreatur, quia fieri nequit, ut una die mater cum foetibus immoletur, id est, ut presentandatur actus simul et affectus, incitans et lentans ad actum.»

Hoc enim sensum fit per exercitium. Hinc ait Apostolus, I *Timoth.* iv, 7: « Exerce te ipsum ad pietatem. » Hinc exercitio vacantes monachi dieti sunt Ascetæ, id est exercitantes; unde S. Basilus suis constitutiones monasticas vocavit Asceticas, id est, exercitamenta. « Omnis enim res, inquit S. Ambrosius, lib. I *De Officiis*, propriis ac domesticis exercitiis augetur. Quomodo sine exercitio doctrina, aut sine usu profectus? Qui disciplinam bellicam vult assequi, quotidie exercitatur armis, et tanquam in proinectu positus præluit prælium. Et qui viribus corporis, legitimoque luctandi certamine coronam petunt, quotidiano usu palæstræ durantes membra, nutrientes patientiam, labori assuescunt. » Aristoteles dicebat, « ad sapientiam parandum tria requiri, naturam, doctrinam, exercitationem. » Idem est de virtute, quæ est sapientia practica. Plato monebat, « ut neque corpus sine animo exerceamus, neque animus sine corpore: ut pariter utriusque curam habeamus. Nam alterum athletarum est, alterum inertium. » Ita Laertius, lib. III. Hercules ad laborum patientiam quotidianis exercitationibus se confirmabat, sentes omnes, qui pullarent eo in loco, vellere ac eradere solitus. Ita Pausanias, lib. VI.

Lycurgus, quærenti coram corpora virginum cursu, lucta, jaculatione fatigaret: Ut, inquit, assuescant pati dolores partus aliosque, et pugnare pro patria, si opus sit.

Cato aiebat, « hominis ingenium esse simile ferro quod ex usu splendescit, in otio rubigine obducitur; exercendum autem esse eruditione et virtute. »

Sic et Plutarchus: « Ut æs, ait, usu fulgescit, sic exercendis negotiis enitescit animi vigor, qui otio hebetatur et obscuratur. »

S. Chrysostomus, homil. 3 in *Matth.*: « Sicut, ait, omne artificium corporea usitatione servatur et augetur: sic et gratia omnis per exercitationem augetur, et per desidiam minoratur. »

Pius Pontifex in *epist.*: « Cœca, inquit, est sine disciplina natura; utraque parum habet momenti, si subtraheris exercitium; sed hisce tribus absolutio comparatur. »

32. NE POLLUATIS NOMEN MEUM, — ne per inobedientiam et infamem vitam faciat, ut Gentes blasphement nomen meum.

EGO DOMINUS QUI SANCTIFICO VOS, — qui jubeo vos esse sanctos.

Vide hic ut Deus sacerdotibus moneat sanctitatem, jubetque eos esse sanctos. Idque *primo*, quia ipsi in terris Dei personam representant. Dei ergo sanctitatem in se exprimere et referre debent: hoc est enim quod ait Deus, *Levit.* xx: « Sancti estote, quia ego sanctus sum. » Hac de causa summus sacerdos in thura inscriptum gestabat: « Sanctum Domino. » Hinc et Deus ipse ait *Psal.* cxxxii, 16: « Sacerdotes ejus induam salutare, et sancti ejus exultatione exultabunt. »

Secundo, quia sacerdotes comparantur angelis, imo officio eos superant; nec enim angelus potest peccata condonare, aut consecrare corpus Christi, ut possunt sacerdotes novæ legis. « Labia sacerdotis, ait Malachias cap. ii, custodient scientiam, et legem requirent ex ore ejus; quia angelus Domini exercituum est. »

Tertio, quia ipsi alios omnes sanctificare debent. « Vos estis sal terre, et lux mundi, » ait Christus. Unde S. Dionysius docet sacerdotes debere esse instar crystalli pellacidi et radiantis, in quod radii solis incidentes, in cætera quæ vicina sunt refunduntur; et S. Chrysostomus ait sacerdotem cæteris tanta virtute præstare debere, ut sit quasi homo inter bruta, quasi vir inter pueros, imo quasi angelus inter homines. S. Hilarius et Gregorius asserunt sacerdotes debere esse satores æternitatis.

Quarto, quia ipsi mediatores sunt inter Deum et homines, ideoque populi peccata comedunt et consumunt. Hinc olim sacerdos acturus cum Deo, nomina duodecim tribuum inscripta rationali gestabat in pectore, cum urim et tummin, id est, doctrina et veritate. Merito ergo eis dicitur: « Vos genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. »

Moral.
quam
sanctus
debet
esse
sacerdos.
Primo.

Quinto, quia eorum munia sunt sanctissima, scilicet baptizare, a peccatis absolvere, sacrificare, consecrare, inaugurare, etc. « Quadrupartium, ait S. Bernardus in *Senten.*, est officium sacerdotale: *primo*, vivam carnem immolare, quod Leviticum est; *secundo*, virtutum chrysmata Deo offerre, quod est incendere aromata, et filiorum Aaron est; *tertio*, cum fervore martyrii cælum intrare, quod est introire cum sanguine Sancta sanctorum; *quarto*, gratia et precum vota celo transmittere, quod est panem et vinum Deo offerre. »

Sanctissima est caro et humanitas Christi, quam sacerdotes ore consecrant, manibus tangunt, oculis aspiciunt, licet velatam speciebus panis et vini. Unde S. Chrysostomus, hom. 60 ad *Populum*, sic infert: « Quo igitur non oportet esse puriore tali fruentem sacrificio? quo solari radio non splendidiorem manum, carnem hanc dividentem? os quod igni spiritali repletur? linguam quæ tremendo nimis sanguine rubescit? »

Hinc viri sancti sacerdotium, quasi eo indigni, tanlopere refigerunt. S. Franciscus nunquam sustinuit fieri sacerdos, dicebatque: Si hinc angelus, inde sacerdos mihi occurreret, relicto angelo ad sacerdotem accederem, ejusque manus oscularer: ille enim et panem, et verba vite mihi ministrat. Idem scribens ad sacerdotes sui Ordinis (in qua epistola exstat tom. V *Biblioth. SS. Patrum*, in fine): « Videte, ait, dignitatem vestram, sacerdotes, et estote sancti, quia ipse sanctus est. Magna miseria, et miseranda infirmitas, quando ipsum sic præsentem habetis, et aliquid aliud in toto mundo curatis. Totus homo paveat, totus mundus contremisecat, et cælum exultat, quando super altare in manibus sacerdotis est Christus Filius Dei vivi. O admiranda altitudo, o stupenda dignatio, o sublimitas humilitudo, o stupenda dignatio, o sublimitas humilitudo, quod Dominus universitatis, Deus et Dei Filius, sic se humiliat, ut pro nostra salute submodica panis formula se abscondat! Videte, fratres,

humilitatem Dei, et effundite coram illa corda vestra, et humiliamini, ut et vos exaltemini ab eo. Nihil ergo de vobis retineatis vobis, ut totos vos recipiat, qui se vobis exhibet totus. » S. Marcus, non Evangelista, sed Anachoreta, pollicem sibi abscondit, ne fieret sacerdos; ita sacerdotium detrectavit S. Antonius, S. Hilarius, et plurima monachorum millia, adeo ut in multis Ægypti cenobiis ne unus quidem monachus inveniretur qui esset sacerdos, ut patet ex *Vitis Patrum*.

Sexto, quia propria sacerdotis dos est sanctitas: inde enim dicitur sacerdos, quasi sacer et sanctus; *secundo*, quia sancta consecratione Deo consecratus et sanctificatus est; *tertio*, quia cæteri laici et profani sunt, ipse vero sanctus est, et quasi divinus, quem tangere et violare non licet: hinc rursus sanctus, id est, integer et illibatus ab omni vitio, præsertim libidinis et gula, sit oportet. Sanctitas enim, ait S. Dionysius, est ab omni iniquatione libera, incontaminatissima et perfectissima puritas. Et Grigenes: *apoc.* aii, id est sanctus, dicitur quasi *zvi*, id est sine terra, qui scilicet a terrenis fecibus est secretus, purus, cælestis, ac Deo coherens et addictus: talis sit sacerdos, ut ejus conversatio sit in cælis, cum Angelis et Sanctis. Hac de causa pene quotidie in Horis canonicis, Martyris alioquin, aut Sancti illius die occurrentis sancta et heroica facta perlegit Ecclesia, ut eadem imitetur, etiam usque ad mortem et martyrium.

Dicit ergo sacerdos cum S. Augustino: Da, Domine, ut illic teneat mente, ubi vera haberi gaudia certissimum est; tene cor meum apud te, quia sine te ad altiora non rapitur. Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo: suscipe propitius meum populumque, imo Christi tui iuge sacrificium. Da ut in presenti vita nullam recipiam consolationem, donec ad tuum regnum perveniam, ubi exultans dicam: I tui sum junctus in cælis, quem in terra tota virtute didica panis formula se abscondat! Videte, fratres,

CAPUT VIGESIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Præscribit Deus festa Hebræis: *primo*, Sabbatum, vers. 3; *secundo*, Pascha et festum Azymorum, vers. 5; *tertio*, Pentecosten, vers. 15; *quarto*, festum Tubarum, vers. 24; *quinto*, Expiationis, vers. 27; *sexto*, Tabernaculorum, vers. 34; *septimo*, Cætus sive Collectæ, vers. 36.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: 2. Loquere filiis Israel, et dices ad eos: Hæ sunt feriæ Domini, quas vocabitis sanctas. 3. Sex diebus facietis opus: dies septimus, quia sabbati requies est, vocabitur sanctus; omne opus non facietis in eo. Sabbatum Domini est, in cunctis habitationibus vestris. 4. Hæ sunt ergo feriæ Domini sanctæ, quas celebrare debetis temporibus suis. 5. Mense primo, quarta decima die mensis ad vespe-

rum, panis Domini est; 6. et quinta decima die mensis hujus, solemnitas azymorum Domini est. Septem diebus azyma comedetis, 7. dies primus erit vobis celeberrimus, sanctisque; omne opus servile non facietis in eo: 8. sed offeretis sacrificium in igne Domino septem diebus: dies autem septimus erit celebrior et sanctior, nullumque servile opus facietis in eo. 9. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: 10. Loquere filiis Israel, et dices ad eos: Cum ingressi fueritis terram, quam ego dabo vobis, et messueritis segetem, feretis manipulos spicarum, primitias messis vestrae, ad sacerdotem; 11. qui elevabit fasciculum coram Domino, ut acceptabile sit pro vobis altero die sabbati, et sanctificabit illum. 12. Atque in eodem die quo manipulus consecratur, cadet agnus immaculatus anniculus in holocaustum Domini. 13. Et libamenta offerentur cum eo, duas decimae similae conspersae oleo in incensum Domini, odoremque suavissimum: libra quoque vini quarta pars hin. 14. Panem, et polentam, et pultes non comedetis ex segete, usque ad diem qua offeretis ex ea Deo vestro. Præceptum est sempiternum in generationibus cunctisque habitaculis vestris. 15. Numerabitur ergo ab altero die sabbati, in quo obtulistis manipulum primitiarum, septem hebdomadas plenas, 16. usque ad alteram diem expletionis hebdomadae septimae, id est, quinquaginta dies; et sic offeretis sacrificium novum Domino, 17. ex omnibus habitaculis vestris, panes primitiarum duos de duabus decimis similae fermentatae, quos coquetis in primitias Domini. 18. Offeretisque cum panibus septem agnos imitaculos anniculos et vitulum de armento unum, et arietes duos, et erunt in holocaustum cum libamentis suis, in odorem suavissimum Domino. 19. Facietis et hircum pro peccato, duosque agnos anniculos hostias pacificorum. 20. Cumque eleverit eos sacerdos cum panibus primitiarum coram Domino, cadent in usum ejus. 21. Et vocabitis hunc diem celeberrimum atque sanctissimum: omne opus servile non facietis in eo. Legitimum sempiternum erit in cunctis habitaculis, et generationibus vestris. 22. Postquam autem messueritis segetem terrae vestrae, non secabitis eam usque ad solum: nec remanentes spicas colligetis, sed pauperibus et peregrinis dimittetis eas. Ego sum Dominus Deus vester. 23. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: 24. Loquere filiis Israel: Mense septimo, prima die mensis, erit vobis sabbatum, memoriale, clangentibus tubis, et vocabitur sanctum; 25. omne opus servile non facietis in eo, et offeretis holocaustum Domino. 26. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: 27. Decimo die mensis hujus septimi, dies expiationum erit celeberrimus, et vocabitur sanctus, affligetisque animas vestras in eo, et offeretis holocaustum Domino. 28. Omne opus servile non facietis in tempore diei hujus, quia dies propitiationis est, ut propitietur vobis Dominus Deus vester. 29. Omnis anima, quae afflicta non fuerit die hac, peribit de populo suis; 30. et quae operis quippiam fecerit, delebo eam de populo suo. 31. Nihil ergo operis facietis in eo; legitimum sempiternum erit vobis in cunctis generationibus, et habitationibus vestris: 32. sabbatum requietionis est, et affligetis animas vestras die nono mensis. A vespera usque ad vesperam celebrabitis sabbata vestra. 33. Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens: 34. Loquere filiis Israel: A quinto decimo die mensis hujus septimi, erunt feriae tabernaculorum septem diebus Domini. 35. Dies primus vocabitur celeberrimus atque sanctissimus: omne opus servile non facietis in eo. 36. Et septem diebus offeretis holocausta Domino; dies quoque octavus erit celeberrimus atque sanctissimus, et offeretis holocaustum Domino: est enim coetus atque collecta: omne opus servile non facietis in eo. 37. Haec sunt feriae Domini, quas vocabitis celeberrimas atque sanctissimas, offeretisque in eis oblationes Domino, holocausta et libamenta juxta ritum uniuscujusque diei, 38. exceptis sabbatis Domini, donisque vestris, et quae offeretis ex voto, vel quae sponte tribuetis Domino. 39. A quinto decimo erit die mensis septimi, quando congregaveritis omnes fructus terrae vestrae, celebrabitis ferias

Domini septem diebus: die octavo erit sabbatum, id est requies. 40. Sumetisque vobis die primo fructus arboris pulcherrimae, spatulasque palmarum et ramos ligni densarum frondium, et salices de torrente, et latibimini coram Domino Deo vestro; 41. celebrabitisque solemnitatem ejus septem diebus per annum: legitimum sempiternum erit in generationibus vestris. Mense septimo festa celebrabitur, 42. et habitabitis in umbraculis septem diebus: omnis, qui de genere est Israel, manebit in tabernaculis, 43. ut discant posteri vestri, quod in tabernaculis habitare fecerim filios Israel, cum educerem eos de terra Aegypti. Ego Dominus Deus vester. 44. Locutusque est Moyses super solemnitatibus Domini ad filios Israel.

2. HAEC SUNT FERIAE DOMINI, — haec sunt festa, quibus vacandum est ab omni opere servili, et insistendum cultui divino. Hebraice est, haec stata festa, quo vocabitis קדש בקראי micrae kodes (Septuaginta קדש; אֲרָיָה), id est, convocationes sanctae; hisce enim festis convocabatur populus ad audiendam legem, et ad sacrificia ac preces (1). Unde de his dixerunt Hebraeorum sapientes: « Qui contemnit solemnitates, seu publicos Ecclesiae conventus, is non habebit partem futuri saeculi. »

Hinc Ecclesia ex institutione S. Sylvestri Pontificis omnes dies vocat ferias: primo, quia Christiano omni die a vitis ferandum et cessandum est; secundo, quia quantum ad officia Ecclesiastica et Ecclesie ministros, omnes dies feriae, id est, festa sunt; illis enim non alteri rei, quam divino cultui vacandum est. Ita Abulensis. Sicut ergo Gentiles dies nuncuparunt a planetis septem, quasi unus ex iis cuilibet diei dominaretur, ut dicant dies Solis, Lunae, Martis; Judaei vero hosce dies indignantur a sabbato, ut dicant primam, secundam, tertiam, quartam sabbati, pro prima, secunda, tertia, quarta die hebdomadae: ita Christiani suos dies vocant ferias, ut dicant feria prima, secunda, tertia, quarta.

Simili modo Diogenes, videns hospitem se tanto studio parare ad quoddam festum: « Ammon, inquit, vir probus quemvis diem festum censet? et quidem, si sobrie vivimus admodum illustrem. Est enim sanctissimum templum ac divinitissimum hic mundus; in hunc inducitur homo cum nascitur, ut jugiter spectet, non muta simulacra, sed vivas et mobiles effigies, puta solem, lunam, sidera, fluvios, plantas, animalia, » etc. Testis est Plutarchus, lib. de Animi tranquillitate. Quam ergo a scopo festorum aberrant Christiani, qui Gentilium more in festis a labore feriantur, et luxui vacant! Vidit hoc sapiens Epaminondas, Gentilis licet, qui, civitate festum agente, omnibusque vino et convivio deditis, occurrit cuidam, squalidus et cogitandus; rogatus cur: « Ut vobis, inquit, liceat otio et sympo-

sis vacare. » Testis est Plutarchus in ejus Vita.

Præclare S. Nazianzenus, orat. 44: « Feriari, inquit, nostrum, non est aliud quam anime aliquid eorum aggerere, quae firma et stabilia sunt. » Et S. Hieronymus, epist. ad Eustochium: « Nobis, ait, sollicitus providendum est, ut solemnem diem non tam ciborum abundantia, quam spiritus exultatione celebremus; quia valde absurdum est, nimia sordetate velle honorare Martyrem, quem scias Deo placuisse jejunis. » Vide S. Bernardum, serm. 3 de Adventu. Denique audi Isaiam, cap. LVIII, vers. 13: « Si averteris, inquit, a sabbato pedem tuum, facere voluntatem tuam in die sancto meo; et vocaveris sabbatum delictuum, » etc. « dum tu non facis vias tuas, et non invenitur voluntas tua, ut loquaris sermonem, tunc delectaberis super Domino, » etc. Ethnici ergo festi colunt ventro, Christiani mente, volentes Deum in spiritu et veritate. Merito Ethnici Antisthenes rogatus, « Quid est festum? Est, inquit, gula irritamentum, et luxuriae occasio; » testis est Maximus serm. 27.

Nota: Feriae sive festa Judaeorum fuerunt duplicia: alia enim instituta sunt a Deo, alia ab ipsis Judaeis. A Deo instituta sunt septem festa: primo, sabbatum; secundo, pascha; tertio, pentecoste; quarto, festum tubarum; quinto, festum propitiationis, sive expiationis; sexto, festum tabernaculorum; septimo, festum coetus sive collectae. Omittitur hic octavum festum Neomeniae, de quo Num. XXVIII, 41. A Judaeis instituta sunt quatuor festa: primo, festum sortium, 13 Adar, sive februarii, in memoriam liberationis Judaeorum per Esther, Esther ix, 17, 28, 29; secundo, festum enceniorum, seu purgationis templi, quae facta est sub Juda Machabeo, I Machab. iv, 49; tertio, festum recepti a caelo ignis sacri, I Machab. i, 18; quarto, festum ob caesum Nicanorem, I Machab. vii, 49, et II Machab. ult. vers. 37: de quibus vide Riberam, lib. V De Templo, cap. xvii et seq. et Genebrardum in Calendario Hebraico.

Nota: Festa a Deo instituta habebant hinc tria: primo, vacationem a laboribus; secundo, obligationem sacrificiorum festis singulis propriam, et ab aliis diversam, atque a Deo praescriptam, ut patet Numer. XXVIII et XXXI; tertio, caeremonias

(1) Aliter Rosenmullerus hebraem vertit, quod attinet ad festa Jovis, quae celebrantur, convocationes sanctae, per oppositionem dicitur.

spicarium; sabbatum enim hic non significat sabbatum proprie dictum, uti putavit Iychinus et Rupertus: nec rursus significat omnes dies azymorum et festa paschalia, uti aliqui opinati sunt; sed tantum significat ipsum festum primi diei azymorum, quia in eo indicta erat plena quies (hæc enim hebraice vocatur *sabbatum*) ob solemnitate festi; hoc ergo festum, quia tam solenne erat, hinc vocatur sabbatum: sabbatum enim primum et summum erat festorum. Censet Abulensis non primo, sed secundo die oblatum fuisse hunc manipulum spicarum, eo quod primo die, utpote solemniter, non liceret eas mætere, ne quidem ad sacrum hunc usum oblationis: potius dixerim primam diem sua solemnitate, et sacrificiis paschalibus ita impeditum fuisse, ut non vacaret, nec deceret eo spicas has torrere.

ET SANCTIFICABIT ILLUM. — manipulum spicarum consecrabit Domino, eo ritu, qui præscriptus et explicatus est cap. II, vers. penult.

12 ET 13. ATQUE IN EODEN DIE QUO MANIPULUS CONSECRATUR, CEBETUR AGNUS, ET LIBAMENTA (Hebraice *mincha*, id est, sacrificium farreum) OFFERENTUR.

13. LIBA (id est, libamina) QUOQUE VINI QUARTA PARTI BIN, — id est, tres sextarii. Nam hinc continebat duos congios, sive duodecim sextarios, ut dixi cap. XIV, vers. 10. Quod hic de vino dicitur, tantumdem de oleo intelligi, scilicet quartam partem hinc ex oleo ad mincha hoc additum fuisse. Nam oleum in omni mincha addi debuisse patet cap. II, vers. 4; unde et *Num. XV* semper eodem mensura olei et vini sacrificiis quibusque adjungitur. Porro liba, puta vina ipsa, effundebantur in honorem Domini, uti hic dicitur; oleum vero cum farina mixtum per ignem Deo adolebatur, quod intellige de pagillo, qui ex farina hac oleata Deo cremabatur: reliqua enim farinæ vel minchas pars cedebat sacerdoti, uti dictum est cap. XXIII, et cap. VI, vers. 16. Ita Abulensis.

14. PANEM ET POLENTAM ET PULLES NON CONEDETIS EX SEGETE USQUE AD DIEM QUO OFFERETIS EX EA DEO VESTRO — manipulum spicarum jam dictum; cum enim quasi primitias frugum sibi deposisset Deus.

Nota: « Polentam, » id est, tostum far sive hordeum, Ita Septuaginta et Hebræi. Pro *pulles*, hebraice est *spicas*; sed certum est spicas non puras et crudas hic intelligi: illæ enim comedi non solent; nec etiam spicas tostas, sive far tostam aut fustum et formatam in panem, quia panis hic præcessit. Aple ergo noster Interpretes spicas hic accepit tustas, puta farinam in pulvis ductam et coctam: agitur enim hic de farina non cruda, sed cocta; hæc enim sola comedi solet, coquitur autem farina vel in panem, vel in polentam, vel in pulles.

15 ET 16. NUMERABITIS ERGO AB ALTERO DIE SABBATI, IN QUO OBTULISTIS MANIPULUM PRIMITIARUM (SPICARUM) SEPTEM HEBDOMADAS PLENAS, USQUE AD ALTERAM DIEM EXPLETIONIS HEBDOMADÆ SEPTIMÆ, ID

EST QUINQUAGINTA DIES, ET SIC OFFERETIS SACRIFICIUM NOVEM DOMINO. — Describitur hic tertium festum, scilicet Pentecoste, quod celebratur quinquagesimo die a paschate. Itaque ab altero sabbati, non proprie dicti, sed sabbati, id est paschatis, et solemnitate azymorum, hoc est, a secundo die azymorum (uti paulo ante dixi), quod obtulerant manipulum spicarum, numerabant Hebræi septem hebdomades, id est 49 dies, ita ut sequens, puta quinquagesimus, dies esset pentecoste. Id ita esse patet primo, ex Josepho, qui id clare docet, libro III *Antiq.* cap. X, cum illi: *ἰδὲ φωνὴ, ἰδὲ φωνὴ, διαγγελλομένη, μετὰ τούτων τῶν ἡμερῶν, ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἑβδόμης ἕως τῆς πενήκοντος ἡμέρας, ἡ τῆς πενήκοντος ἡμέρας ὡς ἄρον;* quæ verba Josephi Interpretes obscure et confuse sic vertit: *Post paschate sacrum, elapsis septem septimanis est pentecoste;* clare enim et distincte sic vertenda sunt: *Post hoc sacrificium (spicarum virentium et agni) septima septimana elapsa (hinc enim septem septimanarum dies sunt quadraginta novem) est pentecoste, sive quinquagesima dies, quæ offertur panem. Secundo, idem patet ex praxi Judæorum, et ex prima pentecoste, quam celebrarunt Hebræi die sexto tertii mensis, uti ostendi *Ezod. XIX, 14*. Nam a secundo die azymorum, qui erat dies secundus ab egressu ex *Egypto*, erantque decimus sextus mensis primi, usque ad diem sextum mensis tertii, qui fuit dies pentecostes, numerantur 30 dies. Unde et in Judæorum Calendariis adhuc hodie consignatur pentecoste die sexto mensis tertii. Ita Abulensis, Cajetanus, Oleaster, Ribera, libro V *De Templo*, cap. VII, et Genebrardus in *Calendario Hebraeorum*, quod Psalmis præfixit.*

Ubi nota Judæos habere statum pascha et pentecosten: nam cum utantur mensibus lunariis, celebrantque pascha 15 die mensis primi Iuuaris, puta in plenilunio, hinc numerando 30 dies, necessario celebrant pentecosten sexto die mensis tertii. Christiani vero, quia non lunares, sed solares habent menses, hinc uti pascha habent mobile, ita et pentecosten, ut eam jam celebrant decima maii, jam vigesima, jam trigesima, jam decima junii, jam duodecima.

Ex dictis patet hec dies 30 pentecostes numerandos esse a secundo die azymorum, non exclusive, ut vult Radulphus et Ribera, lib. V *De Templo*, cap. VII: sic enim non 30, sed 49 essent dies, sed inclusive. Si enim a 16 die mensis primi inclusive, numeres reliquos 15 dies ejusdem mensis, mensis vero secundi numeres dies 29 (Horæorum enim menses, utpote Innares, alternantur erant 29 et 30 dierum), hinc denique addas sex dies mensis tertii (sexto enim die erat pentecoste), præcise reperies dies 30.

Nota: Nos Christiani, uti non celebramus pascha eo die quo Judæi, scilicet 14 die mensis Nisan, sed Dominica eam sequente, idque in memoriam resurrectionis Christi, quæ in Dominica facta est: ita consequenter non celebramus pen-

Judæi semper celebrant pentecosten die sexto mensis tertii: uti vero alio die, unde?

Quinquagesima dies pentecostes nominandi sunt a die azymorum inclusive.

tecostem eo die quo Judæi, sed quinquagesimo die a Dominica paschatis, sive resurrectionis Christi, qui necessario pariter incidit in Dominicam: die enim Dominica, quæ fuit pentecoste, sive quinquagesima dies a paschate, descendit Spiritus Sanctus in Apostolos, et lex nova promulgata est in Sion, *Actor. II*, uti lex vetus olim in Sina, eadem die quinquagesima a paschate promulgata fuit. Hinc S. Augustinus, serm. 154 *De Tempore*; Clemens Romanus, lib. V *Constitut.* cap. ultim.; Isidorus, Albinus et alii qui scribunt de officiis Ecclesie, atque S. Leo, serm. 4 *De Pentecoste*, numerant dies 50 pentecostes, non a paschate Judæorum, nec a die passionis Christi (sic enim non 50, sed 52 essent dies); sed ab ipsa Dominica resurrectionis Christi. Uterius, ne coincideret pentecoste Christianorum cum pentecoste Judæorum, ne scilicet videremur nos Christiani antiquam servare Judæorum pentecosten, hæc de causa prima pentecoste Christiana, qua descendit Spiritus Sanctus in Apostolos, non videtur coincisidisse cum pentecoste Judæorum. Quod probatur: nam eo anno quo Christus est passus et resurrexit, pascha Judæorum incidebat in diem Jovis, et prima azymorum in diem Veneris, qua passus est Christus; ac consequenter secunda azymorum incidebat in diem sabbati: jam numerabac hæc die sabbati 30 dies, et invenies diem 50, sive pentecosten Judæorum tunc pariter in sabbatum incidisse, quod proxime præcedebat Dominicam pentecostes Christianæ, qua Spiritus Sanctus descendit. Tunc ergo pentecosten celebrarunt Judæi in sabbato, Apostoli vero et Christiani in Dominica. Ita Hugo, Lyranus, Abulensis, Cajetanus vel hic, vel *Actor. II*, Josephus, lib. III *Antiq.* cap. XIII, et Francisus Suarez, III *part.*, *Quest. LIII*, disp. 46, sect. 4; idem docent Rabbinii.

Spiritus Sanctus descendit in Apostolos: in pentecoste non videtur coincisidisse cum pentecoste Judæorum.

Prima pentecoste Christianorum incidit in Sabbatum, Judæorum vero in sabbatum.

Obiectio et Actor. II.

Reprobo sententiam.

Dices: *Actor. II, 4*, dicitur: « Dum compleverunt, » vel ut Græce est, « dum compleverunt, dies pentecostes, factus est repente de celo unus, tanquam adveniens spiritus vehemens. » Atqui S. Lucas tibi omnino videtur loqui de pentecoste tunc communi, puta Judæorum; nequid enim eousque Christiana pentecoste instituta aut celebrata fuerat: ergo Spiritus Sanctus descendit in pentecoste Judæorum, ac consequenter prima pentecoste Judæorum et Christianorum fuit eadem, puta Dominica. Ob hoc argumentum, revera eandem tunc fuisse utrorumque pentecosten censent nonnulli. Unde putant eo anno quo passus est Christus, primum diem azymorum incidisse quidem in diem Veneris, sed translatum fuisse ex 15 die mensis in 16, puta in sabbatum, idque ne duo festa, puta primus azymorum et sabbatum, quibus operari non licebat, simul conciderent, ac consequenter putant secundam azymorum eo anno incidisse in Dominicam paschæ, et qua usque ad Dominicam pentecostes præcise erant quinquagesima dies.

Verum hæc translatio festorum solide ex Scriptura aut Patribus probari nequit; imo repugnat Evangelistis, qui asserunt pariter incidit in Dominicam celebrasse pascha secundam legem, puta quarta decima luna ad vesperam, ita ut quinta decima, quæ fuit prima azymorum, puta die Veneris, passus sit Christus, ac consequenter secunda azymorum, a qua numerandi sunt dies 50 pentecostes, incidit in sabbatum.

Alii censent quod, eo anno quo passus est Christus, oblatio hæc spicarum, a qua numerandi erant dies 30 pentecostes, translata sit a secunda die azymorum in tertiam, idque ea de causa, quod secunda azymorum incidit in sabbatum, quo spicas mætere non licebat: messes ergo et oblatas eas fuisse die tertia, puta Dominica paschatis, a qua usque ad Dominicam pentecostes præcise sunt 50 dies.

Verum idem hinc sententiæ objici potest quod priori. Adde fundamentum ejus, scilicet sabbato non licuisse mætere has spicas, non videri verum; nam sabbato licebat mætere, excoiriare, secare, cremare agnum mane et vespere, aliasque victimas: ergo multo magis licebat mætere aliquot spicas, ad oblationem et sacrificium. Secundo, si non licuit eas mætere sabbato, poterant et debebant eas mætere uno vel altero die ante, potius quam transferret festum et sacrificium hæc a die ex lege præscripto, puta a sabbato, in alium, puta Dominicam. Tertio, obstat quod Judæi celebrant suam pentecosten, adinstar primæ illius qua legem acceperunt in Sina, *Ezod. XIX, 11*; illa enim prima fuit norma et exemplar sequentium omnium, quæ ad primæ hujus memoriam et formam instituta et conformatae sunt. Alqui prima illa celebrata est die 30 a secunda azymorum, quæ tunc incidebat in sabbatum; nam prima azymorum, qua egressi sunt ex *Egypto*, incidebat in diem Veneris, uti ostendi *Ezod. XII, 41*: ergo secunda azymorum tunc incidebat in sabbatum. Si enim ab hæc secunda azymorum, sive a decimo sexto die primi mensis, quæ tunc incidebat in sabbatum, numeres 30 dies, incidet in sextam diem tertii mensis, quæ celebrarunt pentecosten. Jam si tunc a sabbato numerare poterunt 30 dies prima pentecostes, ergo et deinceps alii annis idipsum facere poterunt.

Respondet ergo et dico S. Lucam loqui de pentecoste Christiana, non Judaica. Christiana enim a Christianis celebratur, et vigeat, non tantum cum S. Lucas hæc scribet, sed etiam a sui initio, puta mox a prima pentecoste, quæ fuit quinquagesima die a resurrectione Christi. Id ita esse probatur: *Primo*, quia S. Lucas Christianis scribit Christianos, non Judæos (unde scribit græec, non hebraice), originem Christianismi, ejusque sacrorum et festorum: ergo agit de pentecoste Christiana, non Judaica. *Secundo*, quia cap. I, plane ostendit se tractare de mysteriis et gestis Christi, quæ Christiani in paschate, pentecoste aliisque

festis recolunt et celebrant. Legatur attente cap. 1, et ita esse deprehenditur: ergo sicut cap. 1 a resurrectione Christi usque ad ejus ascensionem numerat 40 dies, ita mox, cap. 2, ab eadem resurrectione, non autem a paschate Judeorum, numerat 50 dies pentecostes. *Tertio*, quia Christiani suam pentecosten celebrant ad imitationem primæ, quam describit Lucas Act. 2; ergo ea fuit Christiana. *Quarta*, quod S. Lucas describat hic originem Christianæ pentecostes, sentit Ecclesia, que hanc ejus de pentecoste narrationem quotannis in festo pentecostes legit et recollit. Sensus ergo ejus est: *Dum completerentur dies pentecostes*, id est, dum completerent dies quinquagesima, qua a Christo Christianis instituenda et sancienda erat pentecoste Christiana, per missionem Spiritus Sancti, quem ipse promiserat, Act. 1, et per promulgationem legis novæ. Alludit enim S. Lucas ad figuram, puta ad institutionem pentecostes Mosaicæ, Exod. XIX, 46, ubi de ea dicitur: « Jamque advenerat dies tertius (qui erat quinquagesimus a paschate, puta pentecoste), et ecce ceperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura, et nubes densissima operire montem, clangorque buccinarum vehementius perstrepebat. » Pari enim modo de antitypo, puta de pentecoste Christiana, ait S. Lucas: « Dum (adveniret, sive) completerentur dies pentecostes, etc., factus est repente de caelo sonus tanquam advinentis spiritus vehementis, etc. Et apparuerunt illi dispersite lingue tanquam ignis, sedique supra singulos eorum. » Sicut ergo Moyses, Exod. XIX, loquitur de pentecoste Judaica, ejusque institutione, ita S. Lucas loquitur hic de Christiana ejusque institutione. *Quinto*, quia mox ab hac ejus institutione copit coli a Christianis Christiana pentecoste, uti mox ostendam: ergo de ea agit Lucas, non de Judaica.

Fundamentum horum omnium est, quod Christus per legem novam voluerit legem veterem cum suis sacris et festis abolere, ac pro eis nova et christiana surrogare. Unde et voluit ut pentecoste prima Christiana postero die succederet Judaicæ, ut significaretur quod, ea exclusa et abolita, ex tunc ipse novam institueret et sanciret. In prima enim pentecoste, puta quinquagesima die a Christi resurrectione, misit Spiritum Sanctum in Apostolos, ac per eos eodem die promulgavit legem suam evangelicam, quod nimirum abolita jam lege Moysi, lex evangelica ab omnibus ex tunc acceptanda et servanda foret. Quare tunc pariter abolito paschate, pentecoste aliisque festis Judeorum, tacite suam pascha, pentecosten et festa instituit, ac mox per Apostolos particulatim et expresso, eadem ubique terrarum sanciri et institui voluit.

Porro Christianos jam inde ab initio, puta a prima hac pentecoste Christiana, crepisse quotannis eam, non Judaicam, colere et nominare, uti eam hic nominat Lucas, dicens: « Dum completerentur dies pentecostes, » probatur primo, quia

in prima hac pentecoste facta est abrogatio legis veteris, omniumque ejus sacrorum et festorum, et facta est publica promulgatio legis novæ ejusque sacrorum, consequenter et festorum: ergo Apostoli et Christiani huic promulgationi obediendo, deinceps colerunt pascha et pentecosten Christianam, non Judaicam; alioqui enim peccassent in legem Evangelicam. Simili modo, eodem anno quo in die quinquagesima a paschate primo data est Hebræis a Deo lex in Sina, ex præcepto Dei hoc loco Levitici edito, sancita et deinceps a Judæis culta fuit pentecoste. Hoc enim hujus capituli præceptum editum esteodem anno quo data est lex, ut patet ex dictis Exod. XIX, initio capituli et præmio in Leviticum. *Secundo*, quia Apostoli euntes prædicatum Gentibus, mox iis conversis instituebant et tradebant sacra et festa Christi (nec enim religio christiana, ut nec quævis alia, potest esse sine festis et sacris); non enim poterant eis tradere pascha et pentecosten Judaicam. Sic enim Gentes coegissent Judaizare, et pro christianismo tradidissent eis judaismum; quod fuisse grande peccatum, pugnant ex diametro cum eorum officio, ad quod a Christo missi et legati erant. Rursum, quis dubitet Apostolos et primos Christianos amore Christi fervidos, quotannis diem ejus resurrectionis, ascensionis et missionis Spiritus Sancti, tanquam ejus in Ecclesiis merita et beneficia, anniversaria memoria recoluisse? Colebant ergo pascha et pentecosten Christianam, non Judaicam. *Tertio*, quia Apostoli mox post Christi ascensionem mularunt sabbatum in diem Dominicum, eumque colere ceperunt in honorem resurrectionis Christi (Christus enim in Dominica resurrexit): ergo multo magis pascha Moysis statim in pascha Christi, id est in diem Dominicum transferunt; pascha enim Christianam proprie est dies resurrectionis Christi, magis quam Dominicus: si pascha transferunt, ergo et pentecosten; hæc enim illud sequitur, et ab illo supputandum est. Antecedens probatur primo, ex Apocal. 1, 10, ubi Joannes ait: « Fui in spiritu in Dominica die; » ergo tunc a Christianis colebatur Dominica dies, non sabbatum. *Secundo*, Apostolus, I Cor. XVI, 2, jubet fieri collectas elemosinarum « per unam sabbati, » id est prima die septimane, puta die Dominica: ergo tunc fiebant conventus Ecclesiastici in Dominica. Porro Apostolus loquitur de hac die, non quasi nova, aut a se recenter instituta, sed quasi de usitata, et apud Christianos celebri: ergo jam diu ante ceperat a Christianis pro sabbato coli Dominica; epistola autem ad Corinthios scripta est anno Christi 57, puta 23 annis post mortem Christi. Ergo mox post Christum Christiani pro sabbato celebrarunt Dominicum. Sic et Act. XX, 7, dicitur quod una sabbati, id est Dominico, Paulus magnum egerit Christianorum conventum, in quo protrahens conclusionem, obdormiscentem et corruentem juvenem ac exanimatum in vitam revocavit. Denique

S. Paulus insectatur neomeniam, sabbatum aliæque festa judaica, Galat. IV, 9, dicens: « Convertimini demum ad infirma et egena elementa, quibus demum servire vultis? dies (judaicos) observatis, et menses, et tempora, et annos. » Et Coloss. II, 16: « Nemo vos judicet in cibo et potu (a quo ex lege abstinere Judæi), aut in parte diei festi, aut neomeniæ aut sabbatorum, que sunt umbra futurorum, corpus autem Christi. » Ergo non judaica, sed christiana festa a Christianis celebrari voluit jam inde a Christianismi initio.

Denique pascha ab initio per Apostolos translatum esse in Dominicum, ac consequenter et pentecosten, patet ex hæresi Quartodecimanorum, qui volebant pascha cum Judæis servari quarta decima luna, sive die primi mensis, non autem in Dominicum. Hos enim damnavit Ecclesia, et Victor Pontifex, definiens ex traditione apostolica pascha Christianis celebrandum esse, non quarta decima luna, sed Dominica eam sequente, uti illud primitus celebrarunt Christiani et Apostoli, teste Eusebio, lib. V *Histor.* cap. XXII. Sic et pascha die Dominico celebrandum esse S. Petrum Romæ docuisse, et idem ab eo acceptum S. Marcum Ægyptiis tradidisse, testatur Protherius apud Bedam, lib. *De Ratione temporis*, cap. XLII; et S. Ignatius, qui vixit tempore Apostolorum, epist. ad *Magnesianos*, ait, « colendum diem Dominicum, ut diem principem, et resurrectioni Domini consecratum. » Et epist. ad *Philip.*: « Si quis, ait, cum Judæis celebret pascha, particeps est eorum qui Dominum occiderunt et Apostolos ejus. » Cum ergo constet ab initio a Christianis cultam fuisse pentecosten Christianam, quis dubitet S. Lucam de ea loqui, non de Judaica? Itaque S. Lucas nominans pentecosten, non tantum respicit ad tempus quo ipse hæc scribebat (non enim dubium est quin tunc culta et nominata fuerit pentecoste Christiana, non Judaica), sed etiam proprie respicit tempus ipsum, quo hæc ipsa que scribit et enarrat confugerit, quasi dicat: « Dum completerentur dies pentecostes, » id est dies quinquagesima a resurrectione Christi et primo paschate Christiano, qua pro veteri nova a Christo instituenda et sancienda, æque ac nominanda erat pentecoste, cujus originem et institutionem hic enarro, que ceterarum sequentium foret exordium, exemplar et causa, eisque nomen suum inderet, ut ab ea pariter vocaretur pentecoste, id est dies quinquagesima a resurrectionis die Christi.

Denique, si quis omnino velit S. Lucam respicere quoque ad pentecosten Judeorum, que tunc vivebat et erit in communi usu; respondeo quod hoc sensus admitti posse, quasi dicat S. Lucas: « Dum completerentur, » id est, dum pridie completa esset et transacta pentecoste Judeorum, ita ut completerent, id est, compleri inciperet ei succedens pentecoste Christianorum. Vox enim *completerentur*, quatenus respicit pentecosten Judeorum, in actu perfecto accipienda est; quatenus

vero respicit, terminatur et desinit in pentecosten Christianorum, in actu inchoato sumenda est. Utrumque enim innuit et obiter perstringit, ideoque uno verbo complectitur et convolvit S. Lucas; atque hic sensus videtur plenior, quasi dicat: « Cum completerentur dies pentecostes, » tam veteris quam novæ, ut veteri pridie completa et transacta, postriede compleri inciperet nova. Fuit enim vetus et nova quasi una eademque pentecoste; illa enim in hæc desinit et transit, sicut typus in antitypum desinit et transit, ac proinde cum eo unum idemque esse censetur. Hæc mea est de pentecoste sententia salva meliori; non enim video quid probabilius solide dici possit. Nam quod Gabriel Vasquez, III part. tom. III, disput. 172, cap. XII, cum Radulpho et Ribera, *ab altero die Sabbati* exclusive accipit, non inclusive, plane negat computari Moysi et omnium Hebræorum, uti paulo ante ostendi; idque satis insinuat: *ab altero die*. Cum enim tempus exclusive describere volumus, non solemus dicere: *Ab altero die* (hoc ipsum enim præcedentis diei exclusio est), sed, *a tali die*, v. g. primo, secundo, tertio, etc. Res ergo ipsa docet non a primo die paschatis exclusive, sed a secundo die inclusive, inchoandis fuisse quinquaginta dies pentecostes.

16 et 17. ET SIC OFFERETIS (in pentecoste) SACRIFICIUM NOVUM DOMINO, EX OMNIBUS HABITACULIS VESTRIS, PANES PRIMITIVARUM DUOS. — Pro sacrificium, hebraice est *מנחה* *mincha*, id est *oblationem*, a radice *נחה* *nacha*, id est, *adduxit, obtulit*; neque enim hæc panum oblatio proprie erat sacrificium. Nam hi panes fiebant ex similia fermentata, que sacrificari non poterat, ut patet capitulum II, vers. 14, unde nec ulla libamina cum hisce panibus offerebantur. Erant ergo hi panes tantum primitivæ messis triticæ, que dabatur sacerdotibus, et in eorum esum et usum cedebant.

Nota: Singule familie hæc panum primitias in pentecoste offerre debebant, uti hic dicitur: secus erat de manipulo spicarum in paschate, et licet Abulensis id ita intelligat, non quod singuli ex proprio agro, vel domo hæc panes afferrent Hierosolymam, sed quod singuli Hierosolymæ duos panes tales emerent, eosque in templo offerrent, sicut et columbas et victimas alias (unde horum omnium erant venditores Hierosolymæ, quos Christus ejecit et templo), tamen Scriptura Hebræa hic contrarium docet; sic enim habet: *Ex omnibus habitaculis vestris adducetis panes elevationis duos*; que verba satis significant quemque proprios panes ex sua domo adducere debuisse ad templum, ut videlicet singuli suarum frugum primitias, in gratiarum actionem Deo dependenter. Hæc enim una fuit causa cur festum pentecostes sit institutum, scilicet ut in eo primitias panum Deo offerrent. Ita Josephus, libro III *Antiq.* cap. X. Altera causa fuit, ut Hebræi recordarentur legis datæ in pentecoste, pro eaque Deo

Vers. 16 et 17. Primitivæ panum oblationem in pentecoste.

Ex quo videtur quod dicitur de causa instituta fuit primitias.

Legit de causa instituta fuit primitias.

gratias agerent, legemque illam recolerent, ut exactius eam observarent. Ita S. Hieronymus ad *Fabiolam*, ad 42 mansionibus, in 42: «Dedicatio, inquit, legis est Pentecoste.» Idem docet S. Augustinus, *Quest. XCV in Quæst. ex Novo Testamento*. Ingens enim Dei beneficium est lex, festoque celebrandum: est enim ipsa radius legis æternæ manans a rationibus ideisque æternis, que vivunt in mente Dei, quibus ipse omnia regit et moderatur. «Duo sunt, inquit Nazianzenus, quibus regimur, natura et lex;» et S. Augustinus, lib. IX *De Civitate*: «Omnium legum, inquit, inanis est censura, nisi divine legis imaginem gerat.» Plato dicebat, «necesse esse leges hominibus ponere, ut secundum eas vivant, alioquin nihil a feris discreparent. Causam esse, quod nullius hominis ingentium ita a natura institutum est, ut quæ ad publicum humanæ vitæ commodum conferunt, sufficienter cognoscat; et si cognovit, ut optimum id quod novit, semper agere possit ac velit.» Ita ipse, lib. IV *De Legibus*.

Demosthenes aiebat, «civilitas animam esse leges.» Heraclitus dicebat, «cives non minus oportere pugnare pro legibus, quam pro mœnibus, quod absque legibus nullo pacto possit esse civitas incolumis, absque mœnibus possit.» Ita Laertius, lib. IX, cap. 1. Archidamus, roganti «quoniam essent Spartanae urbis prefecti? Leges, inquit, ac legitimi magistratus.» Graviter censuit in republica bene instituta auctoritatem supremam legibus esse deferendam; nec ulli magistratui fas esse quicumque contra leges publicas tentare. Ita Plutarchus in *Læcon*.

Agesilaus, roganti «quid Sparta contulissent Lycurgi leges? Voluptatum, ait, contemptum.» Plutarchus ibidem.

Cyrus, rogatus «quosnam putaret esse injustos? Lege, inquit, non utentes.» Ita Maximus, *serm. 30*.

Barbari Brasiliæ in sua lingua carent tribus literis, scilicet F, L, R, idque apposite; nam earent fide, lege, rege. Testis est Olorius et Maffei in *Historia Indica*.

Philo, lib. *De Josepho*: «Quod modicum, ait, est ægro, hoc lex est civitati.» Corona prisca fuit hieroglyphicum legis, quia certis est vineolis complicata, quibus vita nostra velut religata coarctetur. Ita Pierius, *hierogl. 41*.

Denique, «lex est lux vite.» «Lucerna, inquit Psaltes, pedibus meis verbum tuum, et lumen semitis meis.» *Psalms. cxviii*; qui psalmus non est aliud quam legis elogium. Rursus: «Eloquia Domini eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum terre, purgatum septulum.» *Psalms. xi, vers. 7*.

Porro, «lex non est aliud, nisi recta, et a numine deorum ratio, imperans honesta, prohibensque contraria.» inquit Cicero, *Philipp. 1*; et pro *Cluent.*: «Fundamentum, ait, libertatis, fons æquitatis, mens, et animus, et consilium, sententiaque ci-

vitatis, posita sunt in legibus.» Peculiare vero fuit Dei erga Hebræos beneficium, quod eis ipsemet legem dederit, idque primo, et ante leges aliarum gentium. Primus enim in orbe legislator fuit Moyses, id est, Deus per Mosem. Cum secuti, leges dedere Indis Gymnosopistæ, Ægyptiis sacerdotes, Babylonis Chaldei, Persis Magi, Gallis Druidæ, Locrensibus Zaleucus, Atheniensibus Solon, Lacedæmoniis Lycurgus, Cretensibus Minos, Corinthiis Philo, Getis Zanolxis, Æthiæ Andromachus, Milesiis Hippodamus, Thuriis Charondas, Thebanis Philolaus, Carthagenensibus Phalaris. Apud Romanos primus P. Papirius Rogatus decemvir duodecim tabularum leges conscripsit. Hunc secuti sunt Appius Claudius Cæcus, Sempronius Sophus, Scipio Nasica, Q. Fabius, M. Cato et alii.

17. PANES PRIMITIARUM DUOS DE DUABUS DECIMIS. — Ex dietis cap. XIV, vers. 10, et dicendis cap. seq. vers. 5, patetibus duas decimas simile, et duos panes inde confectos, fuisse quasi tredecim librarum cum dimidia.

18. OFFERETS CUM PANIBUS SEPTEM AGNOS IMMACHINATOS, — scilicet in holocaustum, quia hoc, quasi præcipuum, semper intelligitur, quod nominatur sacrificium, nisi alia ejus species exprimitur. Ita Abulensis.

Nota: *Numer. xxviii, 27*, adduntur et alia victimæ, hoc festo pentecostes offerri solitas, ob festi solemnitatem: videlicet vituli duo, aries unus, agni septem, hircus unus pro peccato. Nam diversas esse illas ab hisce quas hic prescribit, tum aliunde patet, tum ex eo quod ibi duo vituli, hic tantum unus præcipiatur: quia illa victimæ prescriptæ erant propter ipsum festum præcise, hæc vero hic prescribuntur tantum propter obligationem primitiarum oblatione Deo hic victimæ in sacrificium darentur. Ipsius ergo festi pentecostes æque ac cætorum festorum, victimæ, non hoc capite, sed *Numer. cap. xxviii et xxix* (ut patet inferius), recensentur. Ita Abulensis. Unde Josephus, lib. III, cap. x, omnes pentecostes victimas enumerans sic ait: «Holocausta faciunt et tribus vitulis, arietibus duobus (S. Scriptura tres arietes numerat: videtur ergo in Josephi numerum irreperisse error, ut pro duobus reponendi sint tres), agnis quatuordecim, hædique pro peccato duobus.» Omittit Josephus duos agnos oblatos in hostias pacificas. Rutilius tamen consensit easdem esse victimas, que hic, et que *Numer. xxviii* prescribuntur: antilogiam vero jam allatam ipse per mysterium solvere conatur. «Non interest, inquit, an duo vituli cum uno ariete, an unus vitulus cum duobus arietibus in holocaustis esse dicatur, cum tam pastores, quam doctores (qui mystice sunt arietes et vituli) unum sint propter fidei pacisque concordiam, et duo intelligantur, si duorum populorum, quibus præ-

Vars. 17.
Panes
duos oblatos
de duabus
decimis
similes
et duos
panes
confectos

Victimæ
hic præ-
scribitur
aliter
num. 27
et xxix.

lati sunt, respiciamus distantiam.» Verum hæc litteræ non satisfaciunt, neque sensui literali, quem Rutilius sæpe, quasi judaicum, tollere et impugnare videtur instar Origenis, et aliorum qui toti sunt in tropologis. Porro hæc sacrificia et victimæ non erant privati cuiuspiam, ut panes primitiarum: sed erant communes toti populo, et pro eo toto offerrebantur ex ærario, et sumptu communi.

ET ERUNT IN HOLOCAUSTUM CUM LIBAMENTIS SUIS. — Hebraice, cum suo mîncha et libamina; libamenta ergo hic vocat Noster quicquid cum victimâ offerrebat, ut oleum, vinum, farina, thus, sal.

19. FACIETS ET HIRCUM PRO PECCATO. — «Facietis,» id est sacrificabitis. Pro hircum, hebraice est hircum caprarum, id est hircum novellum, vel hœdum. Vide dicta cap. IV, vers. 23.

20. CUM ELEVAVERTIS EOS SACERDOS CUM PANIBUS, (i. e. CEDENT IN USUM EJUS, — q. d. Cum hostiæ pacificæ (de his enim solis hic agit, non de holocaustis; hæc enim tota Deo cremabantur) immolate et consecrate fuerint Domino, cedent sacerdoti; licet enim hæc hostiæ alias magna ex parte cedent offerentibus, quia tamen totus populus eas hic offerbat, nec potuissent eæ in totum populum distribui, hinc dantur hic sacerdotibus.

Nota, quod hic dicitur, panes primitiarum in pentecoste oblatos cedere sacerdoti, non ita intelligendum esse, quasi sacerdos ministrans tabernaculo in pentecoste, solus per se reciperet omnes hæc panes: hi enim cum a singulis offerrentur, erant innumerati; sed tantum quod ipse reciperet eos, quos elevasset et obtulisset Domino, puta tres aut quatuor: reliqui enim cedebant in usus omnium, et æqualiter per omnes sacerdotes dividebantur, uti et alie primitiæ.

21. ET VOCABITIS HUNC DIEM (pentecostes) CELEBRATIONEM ATQUE SANCTISSIMUM. — «Celeberrimum,» id est valde celebrem et festum, ut ab omni opere servili in eo cessatis; «sanctissimum,» quia mihi, meis sacrificiis et cultui dicatus est. Hebraice est, *vocabitis* (id est substantiam) *hujus diei*, id est diem hunc, *consecrationem sanctitatis*, id est festum et solemnem; nam, ut docet Josephus, lib. III, cap. x, nullum festum apud Judæos agebatur sine holocausto, et laborum vacatione: et hoc respectu noster Interpretes hoc festum vocat celeberrimum et sanctissimum, ut jam explicui.

Allegorie, pentecoste Hebræorum significabat pentecosten Apostolorum, qua Spiritus Sanctus in eos per linguas igneas descendit, legemque novam promulgavit in Sion, quo recepto statim metere cœperunt regiones albas ad messem, ut inquit S. Chrysostomus, homil. 2 in *Acta*, et offerre Domino duos panes primitiarum, de duobus populis Judæorum et Gentium, tumque Deo immolati sunt multi Martyres, partim agni, id est innocentes; partim arietes, id est Doctores et principes Ecclesiarum; partim vituli, qui scilicet olim superbi fuerant in sæculo; partim hædi, qui vi-

Allegoria
pentecoste

delicet prius in sordibus et fetore peccatorum vixerant.

Tropologie, quinquagenarius numerus pentecostes index est et symbolum perfectæ penitentis, ac remissionis peccatorum, uti fuse docet S. Hieronymus sub initium libri II in *Isaiam*. Unde et psalmus I maxime est penitentialis. Idem patet in anno 50 sive jubilei, qui est annus plenæ remissionis: tunc ergo offerimus duos panes, id est, amorem Dei et proximi. Jam ergo pascha, pentecosten aliaque festa celebramus, non judaice, sed christiane, id est non tantum littera, sed et spiritu. Audi Nazianzenum, orat. 4 in *Julianum*:

«Festa, inquit, celebremus non corporis nitore, non vestitus mutatione ac magnificentia, non comensationibus et ebrietatibus, quorum fructum cubilia et impudicitias esse didicisti, etc., sed animi puritate, et mentis hilaritate, et lucernis totum Ecclesiæ corpus illustrantibus, hæc est, divinis contemplationibus, que super sanctam candelabrum excitantur, atque universum terrarum orbem luce perfundant.» Et S. Gregorius, hom. 33 in *Evangelium*: «Quid prodest, ait, interesse festis hominum, si contingat deesse festis angelorum?» Idem in *Registro*: «Dominice, ait, die a labore terreno cessandum est, atque omnimodo orationibus insistendum, ut, si quid negligentia pro sex diebus agitur, pro die resurrectionis Dominicæ prædixi expiatur.» Et Origenes, homil. 69 in *Exod.*: «Si desinas, ait, ab omnibus secularibus operibus, et nihil mundanum geras, sed spiritualibus operibus vaces, ad Ecclesiam convenias, lectionibus divinis aures præbeas, de cœlestibus cogites, de futura spe sollicitudinem geras, venturam judicium præ oculis habeas, non respicias ad presentia et visibilia, sed ad invisibilia et futura: hæc est observatio sabbati Christiani.» B. Thomas Morus tanta religione colebat festa, ut is etiam, dum in carcere solus degere, vestibus melioribus sibi allatis indueretur; mirantibus vero cur, solus cum esset, id faceret, respondit: «Non ad conspectum populi, sed ad Dei honorem festa colo, et honeste induor.» Idem accepta mortis sententia, cum diutius quam vellet, ejus executio differretur, tandem instante festo Translationis S. Thomæ Cantuariensis: «Cras, aiebat in vigilia festi, vehementer gessio ad Deum migrare; esset enim ille dies mihi admodum conveniens;» cumque quæ optabat diem, Martyri suo congrue concessit Deus, in quo et patroni, cuius nomen gerbat, similibus causa martyrio laureati; et S. Apostoli (incidit enim illud festum in octavam SS. Petri et Pauli), pro cuius primatu sanguinem fundebat, celeberrimam memoriam fit in Ecclesia. Ita Stapletonius in ejus Vita.

Anagogicæ, pentecoste, sive hebdomada et sabbatum (id est festum) hebdomadarum, significabat universalem reglem sanctorum omnium in celo, ut sicut secundo die azymorum processit

Allegorie, pentecoste Hebræorum significabat pentecosten Apostolorum, qua Spiritus Sanctus in eos per linguas igneas descendit, legemque novam promulgavit in Sion, quo recepto statim metere cœperunt regiones albas ad messem, ut inquit S. Chrysostomus, homil. 2 in *Acta*, et offerre Domino duos panes primitiarum, de duobus populis Judæorum et Gentium, tumque Deo immolati sunt multi Martyres, partim agni, id est innocentes; partim arietes, id est Doctores et principes Ecclesiarum; partim vituli, qui scilicet olim superbi fuerant in sæculo; partim hædi, qui vi-

oblato manipuli spicarum, id est Christi resurrectionis, ita septima exinde hebdomada, et die quinquagesima, omnes qui per fidem et dilectionem Christo adhererunt, ad eum quasi ad caput suum congregarunt, æternam cum illo requiem habituri, tuncque offerent duos panes primitiarum, gloriam scilicet animæ et corporis, eaque Deo Deique laudibus æternis consecrabunt. Ita Radulphus.

22. **NEC SECABITIS EAM (terram) USQUE AD SOLUM,** — non omnino eam demetatis, ut aliquid pauperibus colligendum relinquatis. Vide dicta cap. XIX, vers. 9.

24. **MENSE SEPTIMO PRIMA DIE MENSIS ERIT VOBISSABBATUM** (id est festum solemne) **MEMORIALE CLANGENTIBUS TUBIS.** — Quartum est hoc festum, scilicet Tubarum, prima die mensis Tisri, id est septembris.

Quartum festum erat Tubarum. Ca. II, dies, mensis et annus festi apud Judæos.

Nota: Septenarius erat sacer apud Hebræos. Nam primo, septimus dies erat festus, eratque sabbatum; secundo, septima hebdomada dierum erat pentecoste; tertio, septimus mensis magna ex parte erat sacer, et, inquit Origenes, hom. 23 in Numer., erat quasi sabbatum mensium, sicut septimus dies erat sabbatum dierum: mense enim septimo quatuor, imo quinque celebrabantur festa, scilicet Neomenie, Tubarum, Expiationis, Tabernaculorum, idque per septem dies; et Cæsus sive Collectæ. Quarto, septimus annus erat annus sacre libertatis et remissionis, ac quietis terre. Quinto, septima hebdomada annorum, puta annus quinquagesimus totus erat festus, eratque jubileum.

PRIMA DIE MENSIS, — erat ergo illo die duplex festum, primo, neomenia sive novilunii, a quo ipsi mensem inchoabant: primus enim dies mensis erat novilunium; secundo, tubarum. Unde et duplicia illo die offerebant sacrificia, scilicet tam neomenie quam tubarum, ut patet Numer. XXIX, 1 et seq.

Festum Tubarum fuit memoriale Isaac ab Isaac filio.

MEMORIALE CLANGENTIBUS TUBIS. — Hebraice, memoriale clangoris, vel, ut Septuaginta, tubarum. Tradunt Hebræi et Latini festum tubarum institutum fuisse in memoriam Isaac patriarchæ, ab imolatione et gladio patris sui Abraham liberati, ac pro eo surrogati arietis, Genes. XXII, 11, ideoque eo die cornibus arietinis clangere solitos, licet insuper et tubis argenteis eodem die clangerent ob necemiam et sacrificia, ut præcipitur Numer. x, 10. Imo tradunt Hebræi Isaac eodem die, videlicet primo mensis septimi, ab hac imolatione fuisse liberatum. Clangor ergo hic memoriale erat liberationis Isaac, simulque erat oratio tacita, ut Deus eorum etiam recorderetur, atque sicut liberaverat Isaac, ita et posteros ejus a mortis periculis liberaret.

Mystico, septimus mensis est tempus gratiæ, puta legis novæ, in quo septem spiritus Dei missi sunt in omnem terram, Apocal. v, quoque septiformem Spiritus Sancti gratiam et spiritum recipientes: prima ejus festivitas est lætitia clangoris

et tubarum, id est prædicationis Apostolorum (hi enim quasi cælestes quedam tubæ toto orbe insonuerunt) et conversionis Gentium. Ita Origenes, Radulphus et Isychius. Hos enim Christus ex hoc mundo ad Patrem iturus, in tubam orbem buccinatum misit, dicens: « Ille in mundum universum, et prædicat Evangelium omni creatura. Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit, » Matth. cap. ult. Hujus præcepti memores S. Petrus et Joannes, dum jubentur silere, respondent: « Si justum est in conspectu Dei, vos potius audire quam Deum, judicate. Non enim possumus que vidimus et audimus non loqui, » Act. IV.

Benjamin diaconus in carcere biennium detentus, dum ea lege solutus esset, ne amplius Dei Evangelium prædicaret, memor suæ vocationis dicebat: « Neque possum, neque debeo talentum fidei meæ commissum in terram abscondere; » testis est Theodoretus, lib. V, cap. xxviii.

S. Franciscus suos rogavit: « Quid vobis consultus videtur, an quod orationi, an vero quod prædicationi vacem? » Enumeratis utrinque commodis, conclusit tandem: « Attamen prædicationis officium suis potissimum commendare voluit Redemptor noster, dum ipse cum peccatoribus conversatus est; et vestigium cum nobis insistentium sit, utilis Deoque gratus erit, si intermissa quiete foras egrediamur ad laborem; » quod et præstitit. Ita Bonaventura in Vita ejus, lib. I, cap. XII.

Hinc S. Thomas, III part., Quest. LXVII, art. 4: « Prædicare, inquit, est principalissimus actus, et proprius Episcopi, et dignior quam baptizare. »

Idem in I ad Corinth. cap. ix: Prædicator, ait, in Scriptura habet octo nomina, scilicet Miles, Vinitor, Pastor, Bos, Arator, Triturator, Seminatore et Architectus templi.

Hinc et Isaias, cap. LII, ait: « Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona! » S. Augustinus prædicatorem vocat Angelum. S. Gregorius, homil. 3 in Ezech.: « Vita, inquit, prædicationum et sonat et ardet. Ardet desiderio, sonat verbo. Æs ergo candens est prædicatio accensa; sed de candenti erit scintilla prædeunt, quia de eorum exhortationibus verba flammantia ad aures audientium procedunt. Recte ergo verba prædicatorum appellata sunt scintilla, quia eos quos in corde tetigerint, incendunt. » Idem, lib. XXX Moral., explicans illud Job. XXXIX, 4: Numquid nosti tempus partus ibi cum in petris? « Oportet, ait, ut prædicatores sint fortes in præceptis, compantes infirmis, terribiles in minis, in exhortationibus blandi, in ostendendo magisterio humiles, in rerum temporalium contemptu dominantes, in tolerandis adversitatibus rigidi. » S. Clemens, lib. VIII Recognit., prædicatores comparat radiis solaribus, qui orbem illuminant, omnesque videre faciunt.

Porro qualis debeat esse hæc tuba et concio docet ipse Ecclesiastes, cap. VII, 11: « Verba, ait,

sapientium sicut stimuli, et quasi clavi in altum delixi; » ubi Olympiodorus: « Sicut stimuli, inquit, boves pungunt, urgentque sulcum proscedere: ita et Theologorum verba excitant nos, qui spe bona aramus, proscedere sulcum spirituales, ut, cum purgatus fuerit ager cordis nostri, pulchros in eo virtutis surculos conseramus. Similia quoque sunt clavis ignitis atque candentibus, qui altius ac facilius lignis infiguntur: ita enim et sapientium verba in penitissimos sinus intellectus nostri altius infigunt. » Et S. Hieronymus: « Verba, ait, sapientum pungere dicuntur, non palpant, nec molli manu atrahere lacrymam; sed per carpitibus tardis prænitentia dolores et vulnus infligere. Si cuius ergo sermo non pungit, sed oblectationem facit audientibus, iste sermo non est sapiens. » Idem ad Nepotianum: « Docente te, inquit, in Ecclesia, non clamor populi, sed gemitus suscitator: lacryma auditorum laudes tuae sint. » Et alibi: « Ille est doctor Ecclesiasticus, qui lacrymas, non risum movet; qui corripit peccatores, qui nullum beatum, nullum dicit esse felicem. »

Quisquis ergo prædicator es, quisquis es tuba, imo os Dei, a clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, et annuntia populo meo scelera eorum, et domui Jacob peccata eorum, » Isai. LVIII, vers. 1.

27. **DECIMO DIE MENSIS HUIUS SEPTIMI DIES EXPIATIONUM ERIT.** — Quintum est hoc festum, כַּפּוּרִים, id est expiationis sive propitiationis, quo fiebat expiatio peccatorum populi toto anno commissorum, per jejunium et sacrificia, ideoque pontifex non tantum populum explebat, sed et ipsum Sanctum, et Sanctum sanctorum, his ceremoniis quæ prescriptæ fuerunt cap. XVI. Vide ibi dicta. Erat hic dies sanctissimus: unde nec cibos in eo, sicut nec in sabbato, coquere licebat, ut colligitur ex vers. 30.

APFELIGETIS ANIMAS VESTRAS, — per jejunia aliaque dicta cap. XVI, 29.

32. **SABBATUM REQUIITIONIS EST,** — q. d. Festum est, et requies omnimoda, quo omnino ab omni opere, etiam non servili, uti est coquere cibos, cessandum est.

APFELIGETIS ANIMAS VESTRAS DIE NONO MENSIS. — Scilicet a vespere, sive ab occasu solis diei noni, usque ad vespem diei decimi; nam, ut sequitur:

33. **A VESPERA USQUE AD VESPERAM CELEBRABITIS SABBATA (festa) VESTRA,** — puta ab uno solis occasu usque ad alterum, cum scilicet apparere incipit stella Veneris (uti Hebræi tradunt), quæ vespere vesperugo ꝛ hesperus dicitur. Unde et vespere ab hac stella nomen accepit, ait Isidorus, lib. V eo enim incipit et Etymolog. cap. III, q. d. Ne afflictio hæc die expiationis, quasi ingrata et molesta differenda putetur in ipsum diem decimum, hinc edico et iubeo ut illam inchoetis, uti et alia festa, a vespere præcedentis noni diei. Id clarius significant He-

Vers. 33. Ab hæc pere Hebræi or diebus festis: ab eo enim incipit et dicitur vespere.

bræa, Chaldaea et Septuaginta, in quibus est aperiore distinctio, uti et in Romanis et aliis correctionibus Latinis. Unde et Ecclesia Christiana quoad officium ecclesiasticum festa celebrat a vespere in vespem; hoc enim est quod sanctus cap. I De feriis, in Decretal.: « Omnes dies Dominicæ a vespere in vespem, omni veneratione decernimus observari; » populo tamen festa a media nocte in mediam noctem celebranda, indicta sunt.

34. **A QUINTO DECIMO DIE MENSIS HUIUS SEPTIMI ERUNT FERIE TABERNACULORUM SEPTEM DIEBUS DOMINICO.** — Sextum est hoc festum, scilicet Tabernaculorum per septem dies, quod græce dicitur scenopægia, a figendis tabernaculis; scilicet enim est tabernaculum, σκηνή est fixio sive compactio. Ridiculum enim est, quod putant Abulensis et Radulphus, scenopægiam dici a σκηνή, id est cæstitio, et scavi, id est commans, quod hoc festo Judæi comederent in publico sive loco communi. Insistitum est hoc festum in memoriam protectionis divinæ, quæ Hebræos in deserto ita protexit, ut sine domibus in tabernaculis per quadraginta annos hieme et estate vixerint. Quare in deserto nunquam celebratum est hoc festum, quia ibi agebatur ipsa rei veritas, et continuum quasi festum tabernaculorum; sed postea in ejus memoriam quotannis celebratum est in Chanaan, ita ut partim in urbe, puta in atris, foris, plateis, hortis, quin et domatibus, id est lectis domorum, ut patet Nehem. VII, 16, partim extra urbem, cum tutum esset, tabernacula construerent ex lignis sive palis, quibus alii ramos, alii pelles et lineæ circumdecebant, uti fit in tentoriis castrensibus, in iisque ad septem dies habitarent. Cum enim ex tota Judæa Hebræi Hierosolymam convenirent hoc festo, et singule familie singula tabernacula construerent, ut ait Josephus, lib. III Antiquit., cap. x, nequaquam tot in urbe construi poterant, quot omnibus sufficerent. Estque verisimile ita fuisse disposita tabernacula, ut quasi urbe quædam fieret, et singule familie seorsim, omnesque per vicos et plateas distincte et ordinate habitarent; ita enim faciebant, cum per desertum peregrinabantur, ejus rei memoriam tunc recolabant.

Secundo, hoc festum institutum est in fine anni, puta in septembri, post collectas omnes fruges, ut de his gratias agerent Domino, ideoque omnes masculi hoc festo templum adire, suaque dona offerre debebant, ut præscribitur Exod. XXIII, 14 et seq. De holocaustis et victimis, qui singulis hisce septem diebus mactabantur, vide Numer. XXIX, 12. Denique Hebræi septimo die hujus festi circumcutunt altare septies, portant ramos, i' memoriam expugnatae Jericho a Josue septem urbis circuitu, Josue VI, 16.

36. **DIES QUOQUE OCTAVUS ERIT CELEBRERRIMUS: EST ENIM CÆTUS ATQUE COLLECTÆ.** — Septimum est hoc festum Cæsus atque Collectæ, quod erat quasi octava festi Tabernaculorum. Erat hoc festum so-

lemne, unde a S. Joanne, cap. vii, 37, vocatur a dies magnus festivitatis.

Nota hoc festum dici cœtus et collectæ, non tam pecuniarum aut elemosynarum, uti voluit Abulensis, Lyranus, Cajetanus, Oleaster, quom hominum et populi, qui congregabatur octavo die in tabernaculo, et postea in templo, ut simul adunatus gratias ageret Deo solemnibus sacrificiis, quod post longam illam in deserto peregrinationem, omnes tribus salvæ venissent in terram promissam, quasi terminum et sedem suam, eamque quiete possiderent. Simili ratione dies septimus azymorum vocatur dies cœtus et collectæ, eo quod omnes eo die simul convenirent ad agendum gratias Deo, quod eos in Ægyptiaca servitute dispersos adunasset, et simul inde eduxisset. Quod autem de collecta, non pecunia, sed populi hic agatur, indeque festo inditum sit nomen cœtus sive collectæ, patet primo, quia in Hebræo hoc festum vocatur עֲצוּתִי אֶתְּסֶרֶת, quod significat cœtum sive congregationem, non pecuniam, sed populi (1); secundo, quia Chaldæus aperissime hanc vocem atseret verbi כְּנִישֵׁי תְּהוֹמִין תְּהוֹמִין, id est collectæ civitatis; tertio, quia Septuaginta semper hanc vocem vertunt עֲצוּתִי: exodium autem, teste Theodoro, Quest. XXXII, finem festorum indicat; et exodium apud Livium, lib. VII, Juvenalem, satyr. 6, Polluceum, lib. IV, Suidam et alios, carmen erat, quod in exitu allejus rei, maxime comœdia aut scenæ, canebatur. A juvenactu, inquit Livius, histrionibus fabellarum acti relicto, ipsa inter se more antiquo, ridicula intexta versibus jactare cepit, que inde exodia appellata, consertaque fabulis, polissimum Atalantis sunt. Unde eo alludentes Septuaginta, festum hoc exodium vocarunt, eo quod clauderet solemnitatem festi Tabernaculorum publica et communi gratularum actione et plausu, quo peracto tabernaculis exeuntes, quisque ad suas sedes et urbes remeabat. Quarto, quia similem collectam fecit rex Salomon, non pecuniæ, erat enim ipse ditissimus et liberalissimus, sed populi in octava dedicationis templi, II Paralip. vii, 9. Non nego tamen potuisse hoc festo fieri collectam pecuniæ pro templo et ministris Dei ante discessum populi; sed illa poterat fieri et aliis festis, et maxime septimo die azymorum. Verum non inde vocatur hoc festum cœtus vel Collectæ, neque hic fuit precipuus festi hujus finis.

37 et 38. JFFERENTISQUE IN HIS OBLATIONES DOMINO HOLOCAUSTA, EXCEPTIS SABBATIS DOMINI, DONISQUE VESTRIS. — q. d. Hæc que descripsi sacrificia offeretis singulis festis, præter sacrificia que sab-

Erant hoc festum collectæ non pecuniæ, sed populi. Primo. Secundo. Tertio. Exodium quid?

(1) עֲצוּרִי enim est cohabitatio. hinc, que cognata est, notio cognati, congregandi. Paulo aliter Munk: אֶתְּסֶרֶת, ait, est cohabitatio, detinendi. Hinc atseret recte ab Alexandrino vertitur עֲצוּתִי, seu exodii dies, pro soli, peregrini etiam Hierosolime detinendur ad claudendum iterum. Apud Prophetas atseret est, non ultimus solemnitatis dies, sed festum seu cœtus solemnisi in genere. Palestine, p. 187.

bato offeruntur, videlicet quatuor agrorum, quorum bini mane, et bini vespere offeruntur in holocaustum die sabbati, ut patet Num. xxviii, 9; Item præter dona et vela vestra, id est, præter victimas quas sponte aut ex voto offeritis.

40. SENESESQUE VOBIS NIE PRIMO (festi Tabernaculorum, uti precessit) FRUCTUS ARBORIS PULCHERRIME, SPATULASQUE PALMARUM, ET RAMOS LIGNI DENSARUM FRONDIIUM, ET SALICES DE TORRENTE, ET LETABIMINI CORAM DOMINO. — Nota: In festo Tabernaculorum jubentur Judæi manibus gestare quatuor arborum ramos, vel fructus: primo, arboris pulcherrime, id est citri. Ita Chaldæus. Unde et Josephus fructus hujus arboris vocat mala Persica; mala enim citria, auctore Dioscoride, vocantur Persica et Medica, quia ex Persia et Media in Italiam sunt advecta, teste Plinio. Citrum fuisse hanc arborem docet etiam R. Moses Ægyptius, lib. III Moral. cap. XLIV.

Dices: S. Hieronymus in cap. xiv Zachar. dicit fuisse cedrum. Respondeo: Per cedrum, citrum intelligit; nam mala citria etiam cedromela, quasi mala cedri vocantur, teste Dioscoride supra.

Secundo, a spatulis, id est ramos palmarum, ita Septuaginta.

Tertio, a ramos ligni densarum frondium, id est myrti. Ita Josephus, Chaldæus et R. Moses supra.

Quarto, a ramos salicis. Hærum ergo quatuor arborum pulcherrimarum, duque virentium alque odoratarum (citrus enim et myrtus boni odoris sunt) ramos in festo tabernaculorum gestare debebant Hebræi, ut recordarentur se a solitudine in terram feracem et arboribus opifinis abundantem translatos esse; gestare, inquam, non tantum primo die festi, ut censuit Abulensis, sed per septem continuos festi dies; hoc est enim quod hic dicitur: « Celebrabitur solemnitatem septem diebus. » Et ita intellexit R. Moses, Burgensis, Ribera et alii; idque ut per septem dies significaretur Hebræos multis annis commemoratos fuisse in deserto, indeque plenum gaudium in terra promissa eis obvenisse; hoc est enim quod sequitur:

ET LETABIMINI CORAM DOMINO. — q. d. Gestantes ramos hos et fructus, saltabitis in sacelluario coram Domino. Tripudis enim solebant veteres celebrare sua festa, ut patet II Regum vi, 14, Exodi xxxii, 19, Exodi xiv, 20. Ita Abulensis qui et addit: « Dicunt aliqui quod, quando Judæi habebant istos ramos in manu, habebant cum eis colligatos et fructus, et sic salicibus elevantes et deprimentes illos fructus ad omnem differentiam positionalis; quo significabant id esse ad laudem Dei, qui erat Dominus omnium positionum mundi. » Simile fiebat in thermis, sive oblatione sacerdotum, uti dixi Exodi xxxix, 24, Levit. vii, 30. Hæc, æquæ mensis est tempus grati primum ejus festum est Tubarum, id est, præ-

Vers. 40. In festo Tabernaculorum Ju dæi gestabant citrum, palmas, myrtum et salicem.

tabernaculo est prædictio Apostolorum; Expositio est penultima; Tabernaculorum est peregrinatio in cœlestem; Cœtus est consuetudo.

Citrus est chartas; salices sunt conceptus; myrtus est odor et densitas virtutis; salices sunt virtutes; ramos sunt virtutes; ramos sunt virtutes.

catio Apostolorum; secundum Expiationis, id est penitentiae et contemptus illecebrosorum voluptatum, cui studere debent omnes vere ad Deum conversi; tertium Tabernaculorum, quia tertius vitæ Christianæ gradus est vivere hic ut in tabernaculo per septem dies, id est tota vitæ. ut scilicet utamur rebus hujus sæculi quantum necesse est, non amplius, et tota mente per desertum hujus mundi festinemus ad cœlestes mansiones, ut dicamus cum Psalte: « Incola ego sum et peregrinus, sicut omnes patres mei; » in casulis enim habitavit Abraham, cum Isaac et Jacob incredulis repromissionis ejusdem. Vide dicta Hebr. xi, 9 et 10. Celebratur 13 die, cum luna decrescere incipit, quia qui bona sæculi fluxa et caduca (quorum luna est symbolum) esse cognoscit, hic festinat ad æterna. Septem ejus diebus continue offerimus holocausta, quia totos nos nostraque anima Deo consecramus. Gestamus primo, citrum, qui colore est aureus, id est ardenter charitatem, quia toti Dei gloria, et fratrum utilitati incumbimus; secundo, spatulas palmarum, quia quasi victores terrena omnia calcamus, dum nostri conversatio in cœlis est; tertio, lignum densarum frondium, puta myrtum, id est, odoriferam virtutum omnium densitatem, et contiumque earum exercitium; quarto, ramos salicis virentis, quia stabili firmitate in nostro virtutum statu et virore perseverare debemus; hi de torrente sumuntur, quia nisi crebro in lege Dei meditemur, Deique gratiam imploremus, marcescet in nobis ille animi vigor. Vide Psalm. I, 3. Hæc qui fecerit lababitur coram Domino, et hilarerit semper in eodem vitam agat.

Rursus S. Hieronymus in cap. xiv Zacharion, per lignum pulcherrimum accipit sapientiam, per palmas victoriam, per myrtum mortificationem, per salices castitatem. Nam « medici, inquit, et physici tradunt quod, si quis salicis liquorem mixtum aqua biberit, omnis in eo frigescat calor, et libidinis vena siccet, ut ultra filios generare non possit. » Hæc ornati in tabernaculis hujus vitæ, pariter et armati, tandem ad domum nostram paratam in cœlis. Salices ergo,

seque ut lactuce, agnus castus, etc., humorem venereum minuunt, et castitatem fovent ac cœntur.

Quartum festum sequens et finiens festum Tabernaculorum, puta ejus octava, est festum Cœtus et Collectæ; hoc significat octavam resurrectionis, quando ex tabernaculis hæc exeuntes colligemur ad concilium et congregationem Sanctorum in cœlis, de qua canit Psaltes: « Beati qui habitant in domo tua, Domine, in sæcula sæculorum laudabant te. » Tunc nullum opus servile faciemus, quia tunc cessabit omne peccatum, omnis etiam labor et dolor; offeremus holocaustum Domino, quia totis viribus, totaque contentione anime, Deum speculabimur et amabimus: ibi enim implebimus illud: « Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota fortitudine tua; » et illud: « Benedic, anima mea, Domino, et omnia que intra me sunt nomini sancto ejus. » Ita Radulphus, et ex parte Ischyas atque ex iis Ribera, lib. V De Templo, cap. x et seq.

Allegorie etiam Rupertus apposite et eleganter hæc accommodat festis natalis Christi Domini. Sicut enim pascha et pentecoste Judæorum, inquit, significabat pascha et pentecosten Christianorum: ita festum Tabernaculorum; quod in exitu anni celebrabatur, significabat festum Natalis Domini, quod in fine anni celebratur. Tum enim habitandi terree nostre virginæ, puta B. Mariæ, fructum, scilicet Christum in Bethlehem col. S. Stephanus, myrtus est S. Joannes, salices sunt Isaac et Jacob. Hæc enim Christi festum committitur et sequitur S. Stephani martyrium et victoria; adest et lignum densarum frondium, videlicet S. Joannes densum et altissima mysteria eructans; adsunt et parvuli innocentes, qui quasi salices de torrente fructum operum non habentes, subito per solam Dei gratiam ad viriditatem salientur eternæ patriæ, et paradisi cœlestis.

Allegorie festum Tabernaculorum est festum Natalis Christi Domini, myrtus est S. Joannes, salices sunt Isaac et Jacob.

CAPUT VIGESIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Prescribitur oleum quod ardeat in lucernis canelabris: item panes propositionis, qui et quales esse debeant, vers. 5; secundo, vers. 10, blasphemus jussu Dei lapidatur.

1. Et locutus est Dominus ad Moysen. Dicens: 2. Præcipe filiis Israel, ut afferant tibi oleum de olivis purissimum, ac lucidum, ad concinnandas lucernas jugiter, 3. extra verum testimonium in tabernaculo fœderis. Ponetque eas Aaron a vespere usque ad mane coram Domino, cultu ritique perpetuo in generationibus vestris. 4. Super cadaelabrum mundis-